

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

Literární svět Nicka Cavea jako místo, kde není snadné být dobrý člověk

Etický koncept v literárním světě Nicka Cavea

Vedoucí práce: Doc. Daniel Heider, Ph.D.

Autor práce: Tomáš Edl

Studijní obor: Humanistika

Ročník: 3.

2014

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně a s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 31.3.2014

Děkuji vedoucímu práce Doc. Danielu Heiderovi, PhD. za možnost vytvořit bakalářskou práci na toto téma a za důvěru v mou samostatnost při jejím zpracování.

Děkuji svým rodičům Renatě a Robertovi Edlovým za trvalou podporu nejen ve studiu.

Děkuji svému bratrově Metoději Edlovi a svému kamarádovi Bc. Petru Nuskovi za cenné připomínky.

Děkuji Kateřině Bambasové za podporu ve všech ohledech.

Obsah

Úvod.....	5
1. Uvedení do života a díla Nicka Cavea.....	7
2. Teologické souvislosti pro předporozumění etickému konceptu.....	9
2.1. Bible.....	9
2.2. Bůh.....	10
2.2.1. Vztah člověka a Boha.....	11
2.2.1.1. Negativní teologie v And the Ass Saw the Angel.....	13
2.2.1.2. (Negativní) teologie v některých dalších textech.....	14
2.2.2. Spolupracující Bůh.....	15
2.2.2.1. Tvůrčí imaginace.....	15
2.2.2.2. Jazyk.....	19
2.3. Caveova interpretace postavy Ježíše Krista.....	21
2.4. Odmítnutí církve.....	22
3. Etický koncept v literárním světě Nicka Cavea.....	24
3.1. Konečnost lidského života jako motivace k morálnímu jednání.....	24
3.1.1. Poslední osobní soud v The death of Bunny Munro.....	25
3.1.1.1. Srovnání s křesťanským učením o soukromém soudu.....	26
3.2. Morální imperativ.....	27
3.3. Moralita a mravnost.....	28
3.3.1. Svědomí.....	29
3.3.1.1. Caveova tvůrčí imaginace a Fletcherova Láska.....	31
3.3.1.2. 'Mravní zákon ve mně' u Kanta a u Cavea.....	32
3.4. Důsledky silné morální autonomie člověka v teonomním etickém konceptu.....	33
3.4.1. Ne/předatelnost etického konceptu.....	35
3.5. Zhodnocení etického konceptu v literárním světě Nicka Cavea.....	37
3.5.1. Etický koncept v Caveově světě jako negativní etika.....	38
Závěr.....	39
Seznam použitých zdrojů.....	41

Úvod

V bakalářské práci se pokusím krátce představit a následně filosoficky reflektovat literární dílo Nicka Cavea.

Dílo Nicka Cavea je dlouhodobým předmětem mého teoretického zájmu. Hlavní motivací k vypracování této práce je využít příležitosti tvorby závěrečné práce k pokusu o filosofickou reflexi skutečností, jež v tomto literárním světě intuitivně vnímám a v řešení této práce vidím možnost a prostor k jejich systematické teoretické reflexi. Důvodem, pro výsledné etické zaměření (téma) práce je skutečnost, že jsou to především eticky relevantní situace, které mě při čtení Caveova díla vytrvale inspirují ke kladení obecnějších otázek o povaze jeho literárního světa (dále Caveův svět). Toto tázání pak spěje k pokusu o teoretické uchopení jednotného etického konceptu tohoto literárního světa.

Práce bude rozdělena do tří kapitol. V první kapitole krátce představím autora diskutovaného literárního světa a jeho bibliografii.

Ve druhé kapitole se budu zabývat teologickými souvislostmi v Caveových textech a pokusím se interpretovat některé skutečnosti Caveova světa jako negativní teologii. Budu se soustředit na teologii v Caveově díle, jak ji interpretují různí autoři i na jeho vlastní interpretaci vztahu Boha a člověka, přičemž důležitou součástí tohoto podniku bude seznámení čtenáře s Caveovou interpretací osoby Ježíše Krista. Tato kapitola není systematickým zpracováním všech teologických aspektů v díle Nicka Cavea, ale představením a shrnutím teologických souvislostí získaných z vlastního zkoumání Caveova světa a z poznatků autorů sekundární literatury, které poslouží pro teoretické podložení povahy teonomního etického konceptu, jež bude představen ve třetí kapitole.

Třetí kapitola pak bude systematickým představením jednotného etického konceptu diskutovaného literárního světa. Bude obsahovat návrh formulace morálního imperativu platného napříč Caveovým světem včetně formulace možných důsledků plynoucích z realizace takového imperativu a zpětného porovnání obsahu zkoumaného světa s tímto imperativem. V této části práce by se zároveň mělo ukázat, jestli etický koncept dosažený v této kapitole je pro zkoumaný svět vhodný nebo ne. Pokud bude vhodný, nemělo by být jednání postav v diskutovaném světě v rozporu s tímto konceptem. Tuto kapitolu pokládám za stěžejní část práce, jelikož se v ní pokusím na základě četby a interpretace primární a sekundární literatury představit možný jednotný a funkční etický koncept platný napříč diskutovaným literárním světem.

K obsahu druhé a třetí kapitoly ještě dodám, že cílem práce není srovnávat etický koncept Caveova světa s křesťanskou etikou, přestože k tomu v rámci některých částí bude ne zcela systematicky docházet v případech, kdy Cave interpretuje biblické události, inspiruje se křesťanským učením, nebo se vůči němu vymezuje. Systematické porovnávání všech oblastí Caveova světa kterými se budu v rámci hlavní části práce zabývat jednak není pro naplnění cíle této práce nutné a jednak jej neumožňuje její rozsah.

Hlavním pramenem pro tuto práci je kompletní bibliografie Nicka Cavea, jak bude představena v první kapitole. Dalším a neméně důležitým pramenem je sekundární literatura, která v posledních letech k tématům teologických a filosofických zkoumání díla Nicka Cavea vzniká a bude uvedena v závěru práce v seznamu literatury.

Práce je filosofickou reflexí uměleckého díla. V práci se pokusím řádně vyargumentovat a zodpovědět otázku po etické povaze celku Caveova světa, s čímž v podstatě souvisí i podání odpovědi na otázku po etické povaze Caveova díla jako celku. Zejména tento poslední úkol pokládám za důležitý moment pro vznik práce vůbec. Jedná se o filosofickou reflexi etického obsahu díla současného autora. Umělecké dílo je uměleckou reflexí světa a nakolik vzniká jako umělecký artefakt, je jeho etický obsah veřejným příspěvkem k současnému etickému diskurzu. Pokládám za žádoucí zabývat se etickou reflexí jakékoli uměleckého díla, které v sobě nese nějaký morální koncept už proto, že umělecká díla většinou nevznikají jako manifestace nějakého etického konceptu a jejich etické obsahy tak nezdědky bývají dezinterpretovány v důsledku partikulárních výkladů díla. Za další dobrý důvod, proč se zabývat etickým konceptem celku nějakého literárního díla pokládám skutečnost, že takové dílo je součástí světa v němž žijeme, a tedy tvorba takového díla je rozsáhlým morálním jednáním. Je totiž dlouhodobým rozhodnutím se pro některý etický koncept a nikoli pro koncept jiný. Jakkoli etický koncept nemusí být a nejčastěji také není hlavní motivací pro vznik nějakého literárního světa, zůstává jeho nedílnou součástí.

Posuzovat umělecké dílo není ani snazší, ani nezávažnější než posuzovat dílo vědecké nebo filosofické. Umělecké dílo nám předává duchovní poklad, kterým je jedinečná pravda umělce, z lásky k níž umělec podstupuje všechna rizika a jíž musí být hrdinsky věrný. [...] Když lidé posuzují umělecké výtvořky svých současníků, mají odpovědnost jak vůči umělcům, tak vůči sobě samým, nakolik potřebují poezii a krásu. Měli by si tuto odpovědnost uvědomovat.¹

1 MARITAIN, J. *Odpovědnost umělce*, s. 72.

1. Uvedení do života a díla Nicka Cavea

Nick Cave (celým jménem Nicholas Edward Cave) se narodil 22. září 1957 ve městě Warracknabeal do rodiny Colina Franka Cavea, učitele angličtiny a matematiky na místní škole, a knihovnice Dawn Cave. Vyrůstal se dvěma staršími bratry Timem a Peterem a s mladší sestrou Julií. Krátce po jejím narození se celá rodina přestěhovala do většího města Wangaratta, ve kterém Cave vychodil základní školu a začal navštěvovat školu střední, odtud byl však pro své výstřední chování vyloučen poslán na internátní školu v Melbourne, kterou dokončil, na internátě však bydlel pouze jediný rok, protože se Caveova rodina se roku 1972 do Melbourne přestěhovala. Ještě ve Wangarattě Cave od osmi let zpíval ve sboru v anglikánské katedrále, kam docházeli jeho rodiče.² Tato raná zkušenost s církevním prostředím se výrazným způsobem promítla do Caveova vztahu k Bohu, jak jej reflektuje ve dvou svých pozdějších esejích *An Introduction to Gospel According to Mark*³ a *The Flesh Made Word*⁴.

Po střední škole v se Cave zapsal na studium výtvarných umění na Caulfield Institute of Technology, ale studium nedokončil z důvodu neshod s tamními profesory, mohl se tedy plně věnovat hudební kariéře se svou první kapelou *The Boys Next Door*, kterou tvořili především Caveovi přátelé ze střední školy⁵, formace s tímto názvem vystupovala do roku 1979, kdy se její členové rozhodli, že se přestěhují do Anglie, v tomtéž okamžiku změnili i název kapely na *The Birthrthday Party*.⁶ Po neúspěchu v Británii se *The Birthday Party* vrátili o několik měsíců později zpět do Austrálie, kde pracovali na novém hudebním materiálu. Pod názvem *The Birthday Party* vydala kapela s Nickem Cavem v čele ještě čtyři desky, než se roku 1984 po různých variacích pojmenování kapely se jménem Nicka Cavea v názvu definitivně přejmenovali na *Nick Cave and the Bad Seeds*⁷, pod tímto názvem kapela dodnes vydává alba a vystupuje.

*Ve druhé polovině osmdesátých let Cave žil a s kapelou nahrával v Berlíně, odkud se koncem osmdesátých let přestěhoval do Sao Pula, mezi nímž, New Yorkem a Londýnem se v následujícím desetiletí pohyboval a v těchto letech a prostředích také vytrvale pracoval na svém prvním románu *And the Ass Saw the Angel*. S očekáváním a narozením syna Luka Cave založil rodinu s brazilskou novinářkou Viviane Carneiro.⁸*

2 Srov. JOHNSTON, I. *Bad Seed - zlé semě: Životopis Nicka Cavea*, s 30-32.

3 Srov. CAVE, N. *An Introduction to Gospel According to Mark*.

4 Srov. CAVE, N. *King Ink II*, s. 137 (cs 157).

5 Srov. JOHNSTON, I. *Bad Seed - zlé semě: Životopis Nicka Cavea*, s 34-43.

6 Srov. tamtéž, s. 65.

7 Srov. tamtéž, s. 142.

8 Srov. tamtéž, s. 242-246.

Jejich vztah se ale po šesti letech manželství rozpadl a rozvedli se. Kromě syna Luka z prvního manželství má Cave ještě nemanželského syna Jethra, narozeného v roce 1991. Po rozvodu s Viviane Carneiro měl Cave poměr s anglickou hudebnicí PJ Harvey. Roku 1997 se seznámil s modelkou Susie Bick, se kterou se oženil v roce 1999, o rok později se jim narodila dvojčata Arthur a Earl. Nick Cave s manželkou a jejich dvěma syny žije v anglickém Brightonu.⁹

Objektem zájmu této práce budou Caveovy texty pěti alb s kapelou *The Birthday Party* (1980-1983), patnácti celků písňových textů z alb skupiny *Nick Cave and the Bad Seeds* (1984-2013), písňové texty ze dvou alb skupiny *Grinderman* (2007-2010), kterou Cave založil a v níž působil až do ohlášeného ukončení činnosti v roce 2011, krátké eseje a jednoaktové divadelní hry ze sbírek textů *King Ink* (1988) - česky (1995), *King Ink II* (1997) - česky (1998), *The Complete Lyrics 1978-2007* – česky (2012), dále text *An Introduction to The Gospel According to Mark*, který vyšel jako předmluva ke kapesnímu vydání Markova evangelia (1988), a vzhledem k nejdetailejším popisům situací relevantních pro etické zhodnocení nás v této práci budou zajímat především dva romány: již zmíněný *And the Ass Saw the Angel* (1989) - česky: *A uzřela oslice anděla* (1995); a *The death of Bunny Munro* (2009) – česky: *Smrt Zajdy Munroa*.¹⁰

9 Srov. BAKER, L. *Feelings are a Bourgeois luxury...*[online], *The Guardian*, 2003-02-01, [cit. 2014-03-26] dostupné online: <http://www.theguardian.com/music/2003/feb/01/artsfeatures.popandrock>.

10 Protože tato práce je zpracována v českém jazyce a naprostá většina Caveova díla je do češtiny přeložena, rozhodl se autor této práce jako vstřícný krok ke čtenáři uvádět v citacích Caveových děl do závorky za paginaci původních anglických originálů též paginaci českých překladů ve formátu „(cs 'číslo stránky v českém překladu, jehož bibliografické údaje budou ve všech případech uvedeny v seznamu literatury)““. Výjimkou z tohoto pravidla budou citace písňových textů z let 1987-2007, k nimž bude odkazováno v zrcadlově dvojjazyčném vydání.

2. Teologické souvislosti pro předporozumění etickému konceptu

V textech Zoe Aldertona¹¹, Lyn McCredden¹² a Anny Kessler¹³ se objevuje myšlenka jednotící linie díla Nicka Cavea, jako neustálé kladení otázek po Bohu, neustálý dialektický proces ujišťování a zpochybňování. Caveovo pojetí Boha jako nikdy neustávající hledání a ověřování jeho existence skrz *kreativní imaginaci* není nějaký dlouhodobý projekt k dosažení trvalého a jistého vztahu k Bohu, ale samo toto hledání a neustálé kladení si stále týchž otázek po tom, zda Bůh vůbec existuje, je Caveovým definitivní vztahem k Bohu formulovaným napříč jeho literárním dílem.¹⁴ Domnívám se, že toto pojetí Boha v sobě nese etický aspekt a tvrdím, že za takovým pojetím vztahu k Bohu se skrývá zásadní otázka: „Jak mám jednat, abych jednal dobře?“. K teoretickému pojednání o povaze etického konceptu patří zodpovědět otázku po statutu určujícího principu takového konceptu.

Tuto otázku stručně zodpovím poukazem k obsahu literárního světa Nicka Cavea, v němž nenacházíme z pozice postav jediný pokus o morální hodnocení nějakého jednání s poukazem na následky takového jednání. Naopak se mnohokrát setkáváme se situací, kdy postavy výslovně trápí výčitky svědomí, což je skutečnost, která poukazuje na **stejnou morální hodnotu jednání před ním i po něm** , morální hodnota činu se zde tedy neurčuje na základě důsledků činu. **Jako k autoritě, která garantuje správnost nějakého jednání není v Caveově světě nikdy poukazováno k nějaké světské autoritě** , například v podobě nějakého smluvního konsenzu, **ale výhradně k Bohu** , jakkoli je takový Bůh často jen falešným kultem. Etický koncept, k němuž se pokusím dospět v kapitole následující, tedy bude deontologický, a bude definovatelný v souvislosti s nějakým imperativem založeným na Boží, transcendentní, autoritě, jejíž povaze se bude věnovat tato kapitola.

2.1. Bible

Četnost odkazů na biblické postavy, biblické knihy nebo biblické příběhy v Caveově díle je možné označit jako *vytrvalou všudypřítomnost bible* ¹⁵. S trochou nadsázky můžeme dokonce tvrdit, že je náročnější najít nějaký Caveův text, který se bible vůbec nijak nedotýká. Cave k bibli hojně odkazuje v názvech textů písní, názvech alb a napříč ob-

11 Srov. ALDERTON, Z. *Nick Cave: A Journey from an Anglican God to the Creative Christ* , s. 180-181.

12 Srov. MCCREDDEN, L. *Fleshed Sacred: The Carnal Theologies of Nick Cave* , s.173.

13 Srov. KESSLER, A. *Faith, Doubt, and the Imagination* , s. 81.

14 Srov. tamtéž.

15 BOER, R. *The Total Depravity of Nick Cave's Literary World* s. 320.

sahy velké části textů, které napsal, jen pro příklad: název Caveova prvního románu *And the Ass Saw the Angel* odkazuje na událost z dvaadvacáté kapitoly knihy *Numeri*.¹⁶ Srovnání obsahů písňových textů, částí příběhů nebo celků jednotlivých alb s obsahem částí biblického textu, na něž Cave odkazuje, by vyžadovalo samostatnou studii. Pro účely této práce však chci na tomto místě především zdůraznit permanentní přítomnost biblických příběhů v Caveově světě, stejně jako přítomnost bible jakožto fyzického předmětu na mnoha místech Caveových textů.

2.2. Bůh

Pokusme se nyní zamyslet nad skutečností, zda fakt, že autor literárního textu nechává ve svém díle zaznívat Boží jméno a nechává s Ním postavy komunikovat nebo jednat ve zřejmé souvislosti se svou vírou v Něho, zakládá dostatečně dobrý důvod pro to, abychom mohli takové dílo pokládat za odehrávající se ve světě, kde je Bůh skutečně přítomen (kde mu autor přiznává Jeho svrchovanou pozici) a není jen autorovou postavou, v takovém případě by se totiž nemohlo jednat o teologizující literaturu.

Jednou z možností, jak podepřít tvrzení přítomnosti Boha v Caveově světě, je jeho poezie, kde sice často nedochází k žádnému (a tedy ani morálně významnému) jednání, kde však dochází dialogu s Bohem, dovolávání se Boží moci anebo kontemplaci o Něm.¹⁷ Další možností je pak skutečnost, že negativní tvrzení o Bohu, která můžeme v Caveově díle přímo i nepřímo nalézt, nevyčerpávají všechny možnosti podob Boha v tomto literárním světě, a tedy s takovými tvrzeními můžeme pracovat jako s negativně teologickými.¹⁸ Na všech těchto místech je patrný obraz Boha, nebo minimálně prostor pro Boha, který je nesmírně mocnější než člověk a zároveň je Jeho milost pro každého člověka osobně dosažitelná.¹⁹ Jako k posledním a nejdůležitějším důvodům, proč je relevantní připustit existenci Boha napříč diskutovaným světem, bych rád odkázal ke dvěma esejům *The Secret Life of the Love Song*²⁰ a *The Flesh Made Word*²¹ v nichž Cave výrazně teologicky reflektuje určitá místa nebo témata své dřívější i současné tvorby. Tento výklad a faktický zásah autora do interpretace vlastního díla podle mého názoru nemůžeme postavit mimo diskutovaný literární svět na úroveň sekundární literatury,

16 Pro detailní lokaci některých dalších biblických míst a jejich použití v Caveově díle srov. BOER, R. *Nick Cave: a study of love death and apocalypse*, s. 1-3, 9.

17 Srov. CAVE, N. *Texty 1978-2007*, s. 98, 156, 164, 290, 354, 366, 496, 504, 516, 645, 652, 708, 714.

18 O tom více v kapitole 2.2.1.1.

19 Srov. BOER, R. *The Total Depravity of Nick Cave's Literary World*, s. 313.

20 CAVE, N. *The Complete Lyrics*, s. 1 (cs 9).

21 CAVE, N. *King Ink II*, s. 137 (cs 155).

protože není rozporný ani s obsahy děl ani s postupnou proměnou Caveova světa k patrnější a výraznější spiritualitě. Tento posun na základě primární literatury a v souvislostech s životními okolnostmi vzniku jednotlivých děl zkoumá ve své práci “*Let Love in*” – *Love Lyrics of Nick Cave The Shift from Sexuality to Spirituality* Petr Husseini.²² Ať už výslovně nebo nepřímou, v Caveově díle existují konstantní a nikoli kontradiktorní obecné soudy s etickým obsahem. V jednání postav a v jejich konfrontaci s vlastním svědomím je patrný poukaz na to, že samotná možnost nahlédnutí difference dobra a zla nezáleží na člověku a že soudy o morální hodnotě určitého činu jsou obecně platné, v souvislosti s jejich platností je pak v tomto světě odkazováno k Bohu.

Protože etický koncept, který bude v této práci představen, je teonomní, budu se v práci nejdříve zabývat vztahem mezi člověkem a Bohem v Caveově světě a také pojmovým uchopením povahy Boha, kterého můžeme v tomto světě najít nejčastěji formou negativního vymezení proti falešným představám Boha napříč Caveovým dílem.

2.2.1. Vztah člověka a Boha

Povahou člověka v Caveově světě z teologického úhlu pohledu se zabývá Roland Boer.²³ Poukazuje na mnohé faktické projevy *naprosté zvrácenosti (total depravity)* člověka v Caveově světě, přičemž právě z této *naprosté zvrácenosti* lidské bytosti vyvozuje nutnost po vykoupení jinou než lidskou mocí.²⁴ *Proto žádný člověk v Caveově světě nemůže přijmout nebo odmítnout Boha svou vlastní mocí.*²⁵ Pokládám za nutné upřesnit tuto tezi, a to především s poukazem na povahu Boha v Caveově světě, jak se jej pokusím v vzápětí představit na základě textů Zoe Aldertona a Anny Kessler.

Přijetí tohoto Boerova tvrzení totiž zdánlivě nedovoluje jednotné uchopení etického teonomního konceptu napříč Caveovým dílem, protože pokud bychom přijali rozsah Boerova tvrzení o postavení člověka v Caveově světě jako bytosti zcela a nenapravitelně zvrácené, neschopné rozhodnout se pro dobro, neschopné vykonat cokoliv **aktivního** ve vztahu k Bohu, a tedy ani v morálně relevantní situaci **aktivně** oslovit Boha, dostali bychom se do rozporu se situacemi explicitně vyjádřenými v původních Caveových textech, v nichž tvrzení, že člověk není schopen nějakého aktivního jednání ve

22 HUSSEINI, P. “*Let Love in*” – *Love Lyrics of Nick Cave The Shift from Sexuality to Spirituality*, Brno, 2007, Bakalářská práce, Masarykova univerzita, Filosofická fakulta, Katedra anglistiky a amerikanistiky, Vedoucí práce PhDr. Tomáš Pospíšil, Dr.

23 BOER, R. *The Total Depravity of Nick Cave's Literary World*, s. 312-328.

24 Srov. tamtéž, s. 325.

25 Tamtéž, s. 313.

vztahu k Bohu, neplatí. Což je zjevné přinejmenším z Caveovy interpretace postavy Ježíše Krista.²⁶ Musíme tedy ukázat za jakých okolností a ve vztahu k jakým událostem zmíněná teze, že **člověk nemůže přijmout nebo odmítnout Boha svou vlastní mocí**, platí a k jakým nikoli.

Boer tvrdí, že literární svět Nicka Cavea můžeme charakterizovat pomocí kalvinistické doktríny o *naprosté zvrácenosti*²⁷, kdy důsledek prvotního hříchu působí, že člověk není schopen z vlastní vůle učinit cokoli **aktivního** ve vztahu k Bohu a jakkoli se zasloužit o vlastní spásu²⁸. Taková doktrína se vztahuje k problematice Boží Milosti, která rozhodně je předmětem zájmu této práce. Etické paradigma v němž se ocitá člověk v důsledku přijetí či nepřijetí tohoto výkladového rámce pro dílo Nicka Cavea se zdánlivě neslučuje s možností teonomního etického konceptu, v němž by zároveň existoval předpoklad nějakého prostoru pro **aktivní** svobodnou volbu v morálně relevantních případech rozhodování, ve smyslu oslovení Boha, natož spolupráce s Bohem. Dobré jednání, jehož správnost by byla podložena boží autoritou, by tak nebylo lidskou aktivitou, ale pouhým pasivním přijetím Boží aktivity. Zde je myslím nutné rozlišení dvou různých rámců aktivního jednání směrem k Bohu, na které ostatně pamatuje i zmíněná doktrína, kterou zde představím v ekumenickém znění: „*Společně vyznáváme, že všichni lidé ve věcech spásy zcela závisí na spásné milosti Boží. Svoboda, kterou mají ve vztahu k osobám a věcem tohoto světa, není svobodou ve vztahu ke spáse.*“²⁹ Boer však ve svém textu toto rozlišení nezohledňuje, takže se zdá, že jakékoli aktivní a plně svobodné dobré lidské jednání ve vztahu k Bohu je v Caveově světě nemožné.

Na tomto místě chci poukázat na pravděpodobnou příčinu této nejasnosti v Boerově článku, totiž na rozdíl v zájmu Boerova textu a zájmu této práce. Boer ve svém článku zkoumá možnost vykoupení člověka z hříchu v Caveově světě z křesťanského pohledu, konkrétně zasazením situace člověka v Caveově světě do rámce teologické doktríny *naprosté zvrácenosti*. Autor této práce se zabývá možností jednotného etického výkladu situací v Caveově světě na základě analýzy takových skutečností z tohoto světa, jejichž obsah je morálně relevantní.

Boerovo zasazení Caveova světa do doktríny *naprosté zvrácenosti* tedy není zkoumáním etickým, ale soteriologickým. Pozice člověka, jehož možnosti jsou ve světle této

26 Viz 2.3.

27 Srov. tamtéž, s. 312.

28 Srov. *Společná deklarace katolické církve a luterského světového svazu k učení o ospravedlnění z roku 1997* in MACHULA, T. *Ospravedlnění a dědičný hřích v ekumenickém dialogu*, s. 10.

29 Tamtéž.

doktríny redukovány na **pasivní** přijímání Boží milosti ve vztahu Boha a člověka, a je- muž může být poskytnuto vykoupení z jeho hříšného života, není nijak v rozporu z po- zicí člověka, který se v situacích, kdy se morálně relevantně rozhoduje, může **aktivně** obrátit k Bohu. Pojetí *spolupracujícího Boha*³⁰ nijak neomezuje Boží milost a svr- chovanost Boha. Bůh zůstává tím, bez Jehož existence by dobré jednání ve vztahu k ostatním lidem nebylo vůbec možné, neboť, jak uvidíme, Jeho existence je základním obsahem etického konceptu, který představím v následující kapitole, a který tedy bude nutně teonomní.

V následujících podkapitole se pokusím interpretovat častý obraz zvráceného světa a zkaženého člověka v něm jako projevy Caveovy negativní teologie, jejíž přiblížení by mělo potvrdit možnost aktivního vztahu člověka k Bohu a negativní vymezení Boha v Caveově světě za pomoci odkazů ke konkrétním místům v Caveových textech. Zmí- ním také nemnohé texty, které naopak výslovně postihují pozitivní vlastnosti Boha v Caveově světě, což je zpravidla Boží milosrdenství. Tyto odkazy jsou pak zároveň dokladem o pozitivním vyjádření Boží přítomnosti v Caveově světě.

2.2.1.1. Negativní teologie v *And the Ass Saw the Angel*

V románu *And the Ass Saw the Angel* je téměř veškerým událostem připsán nějaký teologický význam. Tyto významy však zdaleka nebývají univerzální a pokud za udá- lostmi stojí nějaká skutečná teologická a jednotná souvislost, Cave ji nepojmenovává, nechopuje a nezpředměťuje. Obraz Boha v této knize není jednotný, můžeme dokonce rozlišit tři konkrétní a v mnohých ohledech protichůdné obrazy Boha, které je možné označit jako: 1) Bůh společenství Ukulitů, 2) Bůh Euchrida Eucrowa a 3) Bůh Beth. V textu je navíc u všech těchto Bohů zřejmé, že ani jeden z nich není pravý, Cave v mo- mentech, kdy děj zprostředkovává z pozice vypravěče, postihuje motivace, které vedly k vytvoření těchto falešných Bohů. Takové popření třech různých koncepcí Boha by mohly ve svém součtu být naprostým popřením Boha v Caveově světě (nebo alespoň ve světě tohoto románu), to by ovšem ve výčtu všech vlastností těchto jednotlivých fa- lešných Bohů musely být vyčerpány veškeré možnosti vlastností Boha, což se neděje, a je tedy možné interpretovat takováto dílčí popření nějakých koncepcí Boha jako projevy negativní teologie, která zužuje prostor pro pozitivní tvrzení o Bohu v Caveově světě.

³⁰ Viz 2.2.2.

Bůh tedy v součtu těchto negativních vymezení není: představa, která podává rámeček vysvětlení pro jinak nepochopitelné události kolem nás, zvláště ne tak, že by zapadaly do předem definovaného a historicky očekávaného plánu, který by se navíc mohl měnit v souvislosti s nečekanými zvraty ve vývoji naplňování tohoto plánu. Bůh ale není ani někdo, koho si nějak zpředmětníme aby dodal smysl lidskému životu, pokud je izolovaný, a tedy zcela mimo komunikaci s druhými. Bůh není ani výlučně individuální záležitostí, ani výlučně kolektivní záležitostí, Bůh je dostupný pouze individuálním obrácením se do lidského nitra, takový obrat je ale možný jedině za použití jazyka, sdíleného společenstvím lidí, jazyka vycházejícího z křesťanské tradice Boha (*logos*). Bůh není nekriticky přijímaný.

Důležitou motivací pro zodpovězení hlavních otázek této práce je skutečnost, že ačkoli se s Bohem v uvedených místech Caveova díla můžeme setkat pouze negativně, zůstává v prožívání lidí na týchž místech tohoto světa schopnost rozlišovat dobro a zlo pomocí svědomí, které přesahuje koncepty jejich falešných Bohů, a to i přesto, že v málokterém případě se pro jednání v souladu s takovým svědomím rozhodují.

2.2.1.2. (Negativní) teologie v některých dalších textech

Další negativní i pozitivní určení Boha se příležitostně objevují v Caveově poezii, když se například v písni *The Good Son*³¹ dotýká Kainova hříchu s odkazem na skutečnost, že Bůh není takový, že by po člověku vyžadoval dodržování jakýchkoli přikázání jako podmínku k tomu, aby mu mohla být poskytnuta Boží milost. Šílenství kněze v jednoaktové hře *The Five Fools*³², který nachází ve svém životě další a další hříchy, kterých se nejspíš ani nedopustil, a trestá sám sebe postupným usekáváním svých prstů, je poukazem na vnitřní psychickou degradaci jedince, který se snaží úzkostlivě dodržovat maximalizovaná přikázání, která ale nejsou ve shodě s jeho vnitřní morálitou. Anebo v textu *Into My Arms*³³ Cave krátce a zcela výslovně popře Boha jako samostatně aktivně zasahujícího do světa a lidských životů, tedy prožřetelného. Texty *There is a Kingdom, He Wants You* nebo *Bless His Ever-Loving Heart*³⁴ jsou přímým odkazem k existenci milujícího Boha a k možnosti vnitřního a personálního vztahu s Ním.

31 CAVE N. *Texty 1978-2007*, s. 306.

32 CAVE N. *King Ink*, s. 68 (cs 65).

33 CAVE N. *Texty 1978-2007*, s. 504.

34 Tamtéž, s. 516, 644, 652.

Tolik k představení Caveova díla jako relevantního zdroje k poskytnutí odpovědi po povaze Boha a povaze vztahu člověka a Boha v jeho literárním světě, o což se pokusím za pomoci sekundárních pramenů v následujících podkapitolách.

2.2.2. Spolupracující Bůh

Nyní se podívejme na model Boha, jako nikoli *prozřetelného* (*interventionist God*), ale *spolupracujícího*, jak jej ve svých studiích představují Zoe Alderton a Anna Kessler, která současně zavádí termín **spolupracující Bůh** (*interactionist God*)³⁵. Tyto studie ve velké míře vycházejí ze dvou zmíněných Caveových teologicky významných esejů, z rozhovorů a z písňových textů, významných pro zkoumání vztahu Boha a člověka v Caveově světě.

První verš písně *Into My Arms* zní: „Nevěřím v *prozřetelného Boha*“³⁶. Pravděpodobně nebylo autorovým úmyslem skrývat objektivní výpověď o Bohu jeho světa do milostné písně, nicméně tuto tezi jakožto výslovnou součást Caveova světa nemůžeme ani ignorovat. Může nás ovšem inspirovat k otázce, k jakému Bohu tedy subjekt tohoto textu promlouvá, pokud i přes popření *prozřetelného Boha* nějakého Boha oslovuje? Již jsem uvedl, že toto vymezení se proti zasahujícímu Bohu pokládám za jeden z projevů Caveovy negativní teologie. Pokusme se tedy zodpovědět otázku: jaký je tedy Bůh v Caveově světě, pokud ne *prozřetelný*? A pokud Bůh v tomto světě nemůže sám kdykoli zasahovat do světa a lidských životů, jaký je Jeho vztah k člověku, či spíše jaký je vztah mezi Ním a člověkem?

2.2.2.1. Tvůrčí imaginace

Anna Kessler uvádí, že ze všech *religiózních témat u Cavea nejvíc vystupuje do popředí zkoumání povahy biblického Boha a způsobu, kterým dochází k interakci mezi Bohem a člověkem, mezi božskou a lidskou sférou*³⁷. Cave považuje za způsob, kterým dochází k tomuto setkávání *tvůrčí imaginaci* (*creative imagination*), což je proces, který umožňuje Bohu, aby jednal k člověku a skrze člověka.³⁸ Pro setkání prostřednictvím *kreativní imaginace* je přitom nezbytné *oslovení*³⁹ Boha člověkem, přičemž toto oslo-

35 Srov. KESSLER, A. *Faith, Doubt, and the Imagination* s. 80.

36 Srov. CAVE, N. *Texty 1978-2007*, s. 504.

37 Srov. KESSLER, A. *Faith, Doubt, and the Imagination*, s. 80.

38 Srov. CAVE, N. *King Ink II*, s. 140. (cs 161).

39 Pro rozlišení od oslovení Boha v tradičním křesťanském smyslu zde nebudu používat pojem *modlitba*, ale *oslovení* nebo *obrácení*, a to i přesto, že Cave v níže citovaném textu používá pro obrácení se k Bohu, jehož jsme označili jako *spolupracujícího*, právě pojmu *modlitby*.

vení je v Caveově díle charakterizováno dvěma prvky, jistotou v důvěře (*faith*) ve které se člověk k Bohu obrací a zároveň pochybností o téže důvěře, což nejsou aktivity, které se navzájem ruší, ale dva dialektické principy, které jsou základními prvky pro možnost navázání tohoto vztahu vůbec.⁴⁰ Toto napětí mezi jistotou a pochybností je vyjádřením důležitosti aktivního přístupu při obrácení se k Bohu uvnitř sebe, vyjádřením skutečnosti, že od pozemské konečné existence k Bohu je třeba udělat zcela svobodně a přitom zodpovědně aktivní krok. Setkání s Bohem je pro Cavea striktně vnitřní záležitost v člověku, a tedy je z lidské strany nutně vyžadována aktivita. Pro Cavea jsou nedílnou součástí víry (*belief*)⁴¹ **pochybnost o důvěře** jako komplementární dialektický princip v součinnosti s **jistotou v důvěře**, a právě **pochybnost** v uvedeném významu zakládá nutnou aktivitu ze strany člověka pro toto setkání. *Tato pochybnost o důvěře je míněna ve fenomenologickém smyslu*⁴², a tedy po dobu, než se člověk svou pochybností přesvědčí, dochází k vyřazení ale nikoli ke zrušení této důvěry (*faith*). *Víra ve smyslu přesvědčení zůstává nedotčena*,⁴³ zcela na místě je ovšem námitka, zda v situaci, kdy se člověk potřebuje k někomu *obrátit* pro radu, potřebuje spíš jistotu ve víře ve smyslu důvěry než jistotu v přesvědčení v existenci toho, ke komu se obrací. O to zásadnější je však míra odpovědnosti, kterou člověk ve vztahu k Bohu má. Tato aktivní pochybnost je však spíš známkou opatrnosti než permanentně se vyskytující radikální skepsí. Je to přece jen preventivní aktivita k Bohu, ke kterému se chceme (a nikoli nechceme) obrátit. Jedná se o ujištění, že se obrácíme správným směrem a nikoli o odmítnutí veškerých možností se někam obrátit nebo někoho oslovit. Cave tento proces popisuje takto: „*moje cesta k Bohu je jako cesta osamělého poutníka, jehož duchovní vnímání světa je založeno na pochybnosti*“. **Pochybnost** je tedy zakládajícím principem vztahu mezi člověkem a Bohem v Caveově světě a zároveň je kontrolním prvkem jejich možného spojení.

*Dávejte pozor na své modlitby
modlete se silně, ale modlete se pečlivě
neboť slzy které teď pláčete
jsou jen vaše modlitby vyslyšené⁴⁴*

40 Srov. KESSLER, A. *Faith, Doubt, and the Imagination*, s. 83.

41 Srov. Tamtéž, s. 84.

42 Tamtéž, s. 83.

43 Srov. tamtéž, s. 84.

44 CAVE, N. *Texty 1978-2007*, s. 608.

Cave zdůrazňováním pochybnosti zároveň zdůrazňuje lidskou svobodu v rozhodnutí, jestli se vůbec obrátí k Bohu v sobě a zároveň jej činí zodpovědným za případy, kdy takový obrat neprovede správně a například se obrátí k 'Bohu', kterého vnitřně uctívá pro vlastní výhody. Z Caveova díla je však evidentní, že činy, k nimž člověk najde motivaci v setkání s takovým falešným Bohem, nikdy nebudou v souladu s jeho **svědomím**.

*Setkání s Bohem je vnitřním zážitkem každého člověka, který touží po tomto Božko-lidském setkání uvnitř sebe.*⁴⁵ Když se s důvěrou (očekávání kladné odpovědi) a současnou pochybností člověk rozhodne k tomuto setkání, je schopný navázat vnitřní a aktivní vztah s Bohem⁴⁶, a co je podstatné, je také s to nalézt odpověď (společně s Bohem) na otázku „Co mám učinit?“ v situaci, z níž toto vnitřní spojení inicioval. Tento proces můžeme označit jako obrat k Bohu, který je stále přítomný uvnitř každého člověka, středem Jehož zájmu je člověk, který Jej oslovuje, a spolupráce s člověkem na nalezení odpovědi na konkrétní otázku v konkrétní situaci. Reakcí na situaci, v níž člověk využívá *tvůrčí imaginaci*, je pak zásah Boží moci do stvořeného světa, který však nemůže proběhnout bez člověka který se za užitím *tvůrčí imaginace* rozhodne podílet se na realizaci takového Božího zásahu, protože to bude s posledku zase člověk, kdo bude ve světě jednat. Odpověď na situaci tak je poskytnuta Bohem člověku a skrze člověka, proto *spolupracující Bůh* namísto *prozřetelného Boha*.

Alderton⁴⁷ i Kessler⁴⁸ shodně poznamenávají, že událostí, kterou Cave v *The Flesh Made Word* uvádí jako biblický příklad takové povahy Boha, je situace, kdy se zákoníci a farizejové přijdou zeptat Ježíše, jak by naložil s cizoložnou ženou.⁴⁹ Cave interpretuje tuto událost jako moment, kdy se Ježíš (člověk) zcela niterně setká s Bohem a v tomto momentu úzkosti, kdy si uvědomuje, že na jeho odpovědi závisí nejen život předvedené ženy, ale i jeho vlastní osud aktivně hledá odpověď za pomoci Boha, kterého oslovuje a využívá k tomu právě *tvůrčí imaginaci*, spojení člověka s Bohem, proces který poskytuje odpověď na otázku v úzkostné (ale i jakékoliv jiné) situaci.⁵⁰ V tomto konkrétním případě na otázku: „Co mám učinit (odpovědět zákoníkům a farizejům) aby se nikomu z přítomných nepříhodilo nic zlého?“. A za spolupráce s Bohem nachází odpověď. Cave podotýká, že: „Ježíš nám zde ukazuje, že *tvůrčí imaginace má takovou sílu, že přemůže*

45 KESSLER, A. *Faith, Doubt, and the Imagination*, s. 84.

46 Srov. tamtéž.

47 Srov. ALDERTON, Z. *Nick Cave: A Journey from an Anglican God to the Creative Christ*, s. 170.

48 Srov. KESSLER, A. *Faith, Doubt, and the Imagination*, s. 90.

49 Srov. Jan 8,3.

50 Srov. CAVE, N. *King Ink II*, s. 140 (cs 160-161).

všechny nepřátele, že jsme tedy vlastně ochráněni proudem své vlastní inspirace“⁵¹. Cave na této události z Janova evangelia nepoukazuje na skutečnost, že v otázce hříchu nemůže být člověk souzen jiným člověkem, ani kdyby takový soud měl být podložený zákonem, ale zdůrazňuje způsob, jakým Ježíš nachází odpověď, kterou podává farizejům. Ježíš odpovídá větou, kterou se zároveň vyhýbá tomu, aby sebe či obviněnou ženu vystavil nebezpečí ze strany žalobců a toutéž větou zároveň zpochybňuje legalitu otázky, před kterou byl postaven.⁵² Cave upozorňuje na Ježíšův nástroj, skrz který používá svou *tvůrčí imaginaci*, totiž **jazyk**.⁵³ Cave tuto biblickou událost interpretuje jako Ježíšovo obrácení se k Bohu uvnitř sebe⁵⁴, který na základě představeného interaktivního vztahu podává člověku a skrze člověka odpověď na otázku, jak se rozhodnout či jak jednat v dané situaci. Pokud se rozhodnutí zrodí z procesu *tvůrčí imaginace*, přičemž moment Ježíšova psaní prstem po zemi je pro Cavea momentem, kdy se vydává dovnitř sebe k Bohu pro odpověď na danou situaci, bude takové rozhodnutí správné přestože (a právě proto) nebude odvozeno z nějakého systému pravidel, ale bezprostředně poskytnuto v procesu *tvůrčí imaginace*, skrz níž se Bůh stává přítomným v našem světě.⁵⁵ Dobro obsažené v takovém rozhodnutí je přítomné a podložené jednoduše participací Boží milosti na tomto rozhodnutí. *Tvůrčí imaginaci* je možné použít v souvislosti s jakoukoli lidskou činností, v níž se třeba jen partikulárně pro něco aktuálně rozhodujeme, což znamená, že vnitřní svoboda člověka může být i v jakkoli zvnějšku omezené činnosti zcela neomezená.

Z představení procesu *tvůrčí imaginace* vyplývá, že hlavní rozdíl mezi *prozřetelným Bohem* a *spolupracujícím Bohem* nespočívá v degradaci Boží svrchovanosti, protože je to právě Bůh nakolik je bezprostředně přístupný každému člověku v jeho nitru, ke komu se člověk musí obrátit, aby jeho rozhodnutí a jednání mělo nějaký přesah mimo konečnost lidského života a spoluúčast na absolutních hodnotách, nicméně se v tomto modelu dostává člověku daleko větší zodpovědnosti za svojí lidskou existenci, nakolik ji bude chtít naplno prožívat jako člověk, to jest jako tvor schopný přesahu mimo svoji kauzální určenost a konečnost a schopný obratu k Bohu uvnitř sebe. Člověk je odpovědný za to, jestli tento obrat provede i za to jestli ho provede důkladně, za použití pochybnosti. V Caveově světě to tedy není člověk, kdo pasivně očekává Boží zásah,

51 Srov. CAVE, N. *King Ink II*, s. 140 (cs 161).

52 Srov. Jan 8,6.

53 Srov. CAVE, N. *King Ink II*, s. 141 (cs 162).

54 Srov. tamtéž s. 140 (cs 160-161).

55 Srov. CAVE, N. *The Complete Lyrics*, s. 6 (cs 13-14).

ale Bůh, kdo očekává, že se k Němu člověk obrátí. *Bůh očekává tvůrčí lidskou aktivitu, aby našel hlas ve světě.*⁵⁶ Neznamená to ovšem, že Bůh ve světě neexistuje, dokud Jej člověk neosloví, znamená to že Bůh do světa nezasahuje samostatně, ale již pouze v součinnosti s člověkem, od kterého očekává, že se k Němu bude obracet, protože člověka s touto možností a požadavkem ke *tvůrčímu* jednání stvořil, přestože člověk se může rozhodnout toto své určení jako bytosti, která *má* tvořit, nerespektovat.

Boží všemohoucnost zde není omezena ničím, co by nerespektovalo Jeho rozhodnutí, protože stvoření bytostí, které mají skutečně svobodně a dokonce božsky tvořit, rozhodovat se a jednat, sebou logicky přináší skutečnost, že se Bůh dobrovolně vzdává další možnosti do jejich životů zasahovat se své vůle, přičemž ale vždy zůstává přístupný v samotném nitru každého člověka, aby tento mohl svou svěřenou svobodu plně realizovat zejména ve chvílích osobní nejistoty. A budeme-li důslednější, boží všemohoucnost u Cavea vlastně ani není konkrétním předmětem zájmu, protože se nijak nezaobírá tradičním modelem Boha a jeho vlastností, naopak s odkazem na apokryfní Tomášovo evangelium si u Boha, kterého jsme zde nazvali *spolupracujícím*, všímá důrazu, který je kladen na individuální já každého člověka: „*Místo chvalozpěvů na ojedinelého a nadpřirozeného Boha jako jisté všemohoucí, všeznalé, vševědoucí síly, která existuje někde v nekonečném vesmíru, je zde ohniskem zájmu člověk, neboť bez něho jako prostředníka nemá Bůh kam jít*“.⁵⁷

Z uvedených skutečností snad také dostatečně vyplývá, že model *spolupracujícího Boha* není nějakým deistickým modelem, v němž by Bohu bylo připsáno pouze stvoření světa, nikoliv už však možnost do světa aktivně zasahovat,⁵⁸ v procesu *tvůrčí imaginace* je Bůh zcela aktivně přítomný a spolupracuje s člověkem na zásahu do aktuálních událostí ve světě, dává k dispozici Boží milost, která uschopňuje člověka rozhodovat se v situaci ve spolupráci s Božským, tedy za přítomnosti Boží milosti, která garantuje nejlepší rozhodnutí v konkrétní jedinečné situaci.

2.2.2.2. Jazyk

„*Kdekoliv jsou dva nebo více pospolu jsem uprostřed vás*“⁵⁹, tak začíná Cave svůj esej *The Flesh Made Word*⁶⁰, což je sama o sobě parafráze na výrok „*A slovo se stalo tě-*

56 KESSLER, A. *Faith, Doubt, and the Imagination*, s. 89.

57 CAVE, N. *King Ink II*, s. 142 (cs 163).

58 Srov. STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*, s. 259.

59 Srov. Mt. 18,20.

60 CAVE, N. *King Ink II*, s. 137 (cs 157).

lem“⁶¹. Upozorňuje tak na význam jazyka. I v Ježíšové případě je to pro Cavea právě dokonalé ovládnutí tohoto tvůrčího prostředku - jazyka (*logos*), co Ježíšovi umožňuje zapojit jeho *tvůrčí imaginaci* v takové míře, že nikdo další včetně apoštolů mu není schopen porozumět.⁶² Jazyk je naprosto nutným nástrojem pro komunikaci člověka s Bohem, ale i Boha s člověkem, kdyby člověk neovládal jazyk, stane se Boží spolupráce s člověkem v procesu *tvůrčí imaginace* zcela nemožnou.⁶³

Cave formulací potřeby lidského společenství pro udržení jazyka a schopnosti komunikace, a tedy i *tvůrčí imaginace* ve světě částečně interpretuje šílenství postavy Euchrida Eucrowa z *And the Ass Saw the Angel*, který je němý, jeho jazyk je omezený na vnitřní dialogy, jeho okolí je po celý jeho život tak nepřátelské, že nevzniká žádná příležitost, aby si osvojil nějakou alternativní podobu jazyka (*logos*), Euchrid tak zůstává na rovině společného jazyka do značné míry izolovaný od všech ostatních lidí a nějaká forma komunikace, jak je v příběhu mnohokrát vyjádřeno, probíhá daleko lépe mezi ním a zvířaty, než mezi ním a ostatními lidmi. *Euchrid, který nemá nikoho s kým by pohovořil, ani způsob, jakým by pohovořil, vybuchne přetlakem jako ucpaná trubka. Euchrid je pro mě oněmělým Ježíšem, je zablokovaný umělcem, je niternou, vězněnou imaginací, která zešílí.*⁶⁴ Euchrid hovoří s Bohem, nicméně jak jsem zmínil⁶⁵, tento Bůh nemůže být skutečným Bohem, Euchridův jazyk totiž není *logos*, jazyk společný lidem jako stvořeným bytostem s možností tvořit. Euchrid není schopen se dorozumívat jazykem, kterým je možné uskutečňovat *tvůrčí imaginaci*, je to izolovaný jazyk vyloučeného němého chlapce/muže. Stejně izolovaný je i Euchridův Bůh, který při spolupráci v rovině komunikace takto izolovaným jazykem nebude nikdy s to zasahovat skrze Euchrida do světa komplementárně se zásahy skrze *logos*, alespoň do doby, než si Euchrid takový jazyk osvojí, čímž by mohl proniknout svoji izolaci, to se však až do smrti nepodaří.

Jazyk, na kterém závisí ne/možnost lidské komunikace s možností přesahu ve smyslu obrácení se k Bohu v procesu *tvůrčí imaginace*, je jazykem, v němž jsou přístupná evangelia a skrze ně jedinečnost Ježíšova vztahu k Bohu. Na tomto místě, kde končí širší pojednání o modelu spolupracujícího *Boha*, ještě výslovně dodám, že Bůh v Caveově světě je personální.

61 Jan 1,14.

62 Srov. CAVE, N. *Introduction to Gospel according to Mark*.

63 Srov. CAVE, N. *King Ink II*, s. 141 (cs 162).

64 Tamtéž s. 142 (cs 163).

65 Srov. 2.2.1.1.

2.3. Caveova interpretace postavy Ježíše Krista

V svých textech Cave často pracuje s postavou Ježíše Krista, ať už na mnoha místech a v mnoha souvislostech v románu *And the Ass Saw the Angel*, anebo v písňových textech, kde se zpravidla vymezuje proti tradičnímu Křesťanskému pojetí Krista jakožto spasitele nebo proti náboženským splečenstvím a to právě tak, že zpochybňuje způsob, jakým tato splečenství interpretují evangelia.⁶⁶ Jako velmi propracovaný příklad pojetí Ježíše Krista tak, jak jej Cave odmítá, může posloužit Kristus, který je středem ukulitského vyznání⁶⁷ v *And the Ass Saw the Angel*, protože i mezi samotnými členy ukulitského splečenství panují značné rozdíly v povaze vyznávaného Krista a stejně tak i mezi motivy, které k tomuto vyznání vedou.

Ježíšův obraz v Caveově díle je zcela zásadní pro předporozumění etickému konceptu v Caveově světě. Cave vůbec nepřijímá Ježíšovu božskou přirozenost, alespoň ne více než ji přijímá u jakéhokoliv jiného člověka. Ježíš Cavea fascinuje právě tím, že přišel na svět jako člověk, a během svého života plně pochopil možnosti, které se člověku otevírají tím, že může v jakékoliv situaci učinit obrat k Bohu uvnitř sebe. *Cave odmítá Ježíšovo božství*⁶⁸ včetně událostí jako panenské početí nebo zmrtvýchvstání,⁶⁹ v tradičním dogmatickém smyslu, přičemž zmrtvýchvstání chápe jako znovuzrození v člověka, který se plně obrátí k Bohu v sobě, toto zmrtvýchvstání je však pouze metaforu pro Ježíšův život, ve kterém dokázal vystoupit nad svou pozemskou existenci⁷⁰ za užití *tvůrčí imaginace*. Cave vnímá Ježíše jako člověka, *který uměl nesmírně působivě formulovat svůj systém ideálů*.⁷¹

Cave zdůrazňuje na Ježíšovi jeho lidskost, smrtelnost a osamělost, která je způsobena propastným nepochopením jeho současníky, dokonce i apoštoly,⁷² kteří nepochopili

66 Srov. CAVE, N. *Texty 1978-2007*, s. 64, 366, 398, 500, 504, 514, 622, 626, 704.

67 Splečenství Ukulitů je v čase děje knihy velmi mladé křesťanské hnutí se svým zakladatelem a prorokem, a sklonem k podřizování významu skutečnosti na světě svědectvím proroka zakladatele, zesnulého při atentátu, což už však sama o sobě je událost, jíž je připisován charakter předurčenosti ve prospěch právě vznikajícího a formujícího se Ukulitského splečenství a tento atentát je interpretován jako mučednická smrt. Cave ovšem nenechá čtenáře na pochybách o skutečnostech stojících v pozadí vzniku a formování tohoto splečenství, totiž ekonomickou prosperitu plynoucí z ujetí se politické moci v údolí závislém na pěstování třtiny. Právě správy nad tímto výnosným artiklem se Ukulité jako jednotná síla spojená právě ve splečenství víry v proroka ujali. Mnoho událostí v této uzavřené komunitě je jejími vedoucími představiteli interpretováno jako znamení blížícího se druhého Kristova příchodu.

68 ALDERTON, Z. *Nick Cave: A Journey from an Anglican God to the Creative Christ*, s. 196.

69 Srov. tamtéž s. 177.

70 Srov. tamtéž.

71 DWYER, M. 'Interview with Nick Cave' [online], *The West Australian*, 1994-12-08, [cit. 2014-03-28] dostupné online: http://www.bad-seed.org/~cave/interviews/94-12-08_revue.html

72 CAVE, N. *Intorduction to The Gospel according to Mark*.

jeho učení založeném na možnosti obrátit se k Bohu uvnitř sebe, učení jehož středem je používání *tvůrčí imaginace*, která člověku umožňuje překonat pozemský a lidský rámeček situace, stát božskými a učinit božskými i naše rozhodnutí. *Kristus přišel jako osvoboditel. Kristus pochopil, že jakožto lidé jsme navždy svázáni se zemí silou gravitace, naší obyčejností, naší prostředností a Svým příkladem dává naší imaginaci svobodu k rozletu.*⁷³ Je zřejmé, že způsob, jakým Cave pracuje s postavou Ježíš Krista má daleko k tradičnímu křesťanskému chápání jeho přirozenosti, vždyť právě události, které z Ježíše Nazaretského činí *Krista* a které stojí v základu křesťanství Cave buďto explicitně popírá⁷⁴, anebo se v jeho světě stávají předmětem negativní teologie⁷⁵.

Cave tedy ve svém literárním světě nehlasá křesťanství, alespoň ne v pozitivním smyslu, a už vůbec ne skrze Krista. Je tedy důležité jasně uvést, že i přes nepochybnou inspiraci Písmem a Ježíšovým životem⁷⁶ Cave není křesťanským autorem.⁷⁷ Ježíš je pro Cavea člověkem, který dokázal celý život prožít dobře právě proto, že se vždy dokázal obrátit k Bohu. V Caveově světě je Ježíš ideálem člověka, kterému se mohou ostatní aktivně přiblížit již zmíněnými prostředky, Cave uznává Ježíšův pozitivní odkaz, ale odmítá jakýkoli druhý Kristův příchod, Ježíšův život pro Cavea končí ukřižováním. Poukazuje na skutečnost, že Ježíš nadále žije jako odkaz k člověku, který kdysi zemřel, ale který žije v evangeliích i v lidech jako stále živý vzor a inspirace pro mnoho lidí, včetně Cavea samotného. Varuje však: „*Hrozte se odchodu Ježíše, neboť On se nevrátí zpět*“⁷⁸, z čehož je patrné, že si Cave i přes tvrzení, že je možné stát se stejným *Kristem* pro jakéhokoli člověka, který by svůj život prožil plně v interakci a Bohem uvnitř sebe, dobře uvědomuje absenci jakéhokoli dalšího příkladu (nebo alespoň univerzálně rozšířeného příkladu) takového člověka, a proto varuje před ztrátou Ježíše ve smyslu jeho odkazu v evangeliích.

2.4. Odmítnutí církve

Z Caveova pojetí příběhu a významu Ježíše, jakož i z obrazů církevních společenství v jeho díle můžeme jednoznačně vyvodit odmítnutí takových společenství, které by byly založeny na společném deklarovaném vztahu k Bohu, který by od jejich členů vyža-

73 CAVE, N. *Intorduction to The Gospel According to Mark*.

74 Srov. ALDERTON, Z. *Nick Cave: A Journey from an Anglican God to the Creative Christ*, s. 177.

75 Srov. 2.2.1.1.

76 Cave jako plnohodnotný zdroj informací o Ježíšově životě přijímá i apokryfní spis evangelium podle Tomáše, Srov. Srov. CAVE, N. *King Ink II*, s. 142 (cs 163).

77 BAKER, J. H. *'There is a Kingdom': Nick Cave, Christian Artist?* s. 232, 236.

78 CAVE, N. *Texty 1978-2007*, s. 500.

doval dodržování jakýchkoli zvnějšku daných pravidel. Typickým příkladem takového postoje k náboženským společenstvím jsou: společnost Ukulitů, náboženská obec z údolí Ukulore v *And the Ass Saw the Angel*⁷⁹, kněz z krátké jednoaktové hry *The Five Fools*⁸⁰ nebo nenalezení Boha v davu společenství uvnitř kostela subjektem textu *Darker With the Day*.⁸¹ Odmítnutí církevních společenství ale neznamená odmítnutí lidského společenství vůbec, lidská společnost je naopak naprostou nutností pro předávání jazyka⁸², a tím i předávání možnosti vzájemně aktivního vztahu s Bohem v procesu tvůrčí imaginace.

79 Viz poznámka pod čarou č. 67.

80 CAVE, N. *King Ink* s. 68 (cs - 65).

81 CAVE, N. *Texty 1978 - 2007*, s. 226.

82 Srov. 2.2.2.2.

3. Etický koncept v literárním světě Nicka Cavea

Z celé předcházející kapitoly se zdá být zřejmé, že z mnoha dobrých důvodů můžeme mluvit o teologii v díle Nicka Cavea, zde se pokusím představit etický koncept, který který bude platný pro celý zkoumaný literární svět. V této kapitole na konkrétních textech ukážu tendence postav Caveova světa hodnotit své činy na základě univerzálně platného pojetí dobra a zla. Navrhnou morální imperativ, který by mohl stát v základu představeného konceptu. Za pomoci analýzy tohoto imperativu se poté pokusím definovat a zhodnotit, co do kvalit, kritérií a jednotnosti představený etický koncept, v některých bodech jej porovnat s jinými relevantními etickými koncepty a zvážit možné důsledky jeho uplatnění ve světě. A v neposlední řadě pak ukázat jeho platnost napříč diskutovaným literárním světem.

Pokud se chceme pokusit o uchopení či hodnocení etického konceptu v nějakém narativním díle, je na místě otázka, proč vůbec nechává autor postavy páchat zlo. Proč nechává postavy explicitně jednat proti svému svědomí? Existuje nějaký jednotný morální princip, který můžeme získat na základě zobecnění situací, v nichž postavy, v souvislosti s nimiž se autor zmiňuje o jejich svědomí, jeví známky přesvědčení o vždy a všude platném pojetí dobra a zla? Dostáváme se ke skutečnosti, že v tomto literárním světě je postavami předpokládáno pojetí dobra a zla, které je **objektivně platné** a které je v momentě morálně relevantního činu jednajících postavě dostupné, třebaže často přehlížené. Jednající osoby mají v momentech jednání, nebo alespoň v době po morálně hodnotitelném jednání schopnost a možnost rozlišit morálně špatné jednání jako morálně špatné, a tedy mají i možnost se na základě reflexe ve svém *prospektivním svědomí* takového činu nedopustit anebo na základě reflexe ve svém *retrospektivním svědomí* takového činu litovat.

Na mnoha místech Caveova díla je explicitně rozlišováno mezi dobrým a špatným v morálním slova smyslu, podstatným předmětem obsahu eseje *The Flesh Made Word* je pak dokonce napětí mezi **mravností** a **moralitou**.

3.1. Konečnost lidského života jako motivace k morálnímu jednání

V Caveově světě lidský život končí smrtí, což je patrné z jeho interpretace Ježíšova života⁸³. Prostor pro morální jednání a morální uskutečnění svého života se tak člověku se smrtí uzavírá. V procesu umírání také Caveovy postavy mají poslední možnost mo-

83 Srov. 2.3.

rálně zhodnotit svůj život a v této souvislosti nacházíme dokonce výslovný apel na potřebu vědomí smrti v průběhu celého života. Smrt je v Caveově konceptu směrnicí, podle níž by člověk měl v morální rovině orientovat veškerá rozhodnutí o svém konečném životě na tomto světě. „*To je okamžik slávy. O ten nesmíme přijít. Během pár vteřin bude pryč. Smrt už nás nezaskočí. Musíme konat rychle. Musíme konat rychle a pořádně, jde přece o tu jako uhel černou perlu.*“⁸⁴

3.1.1. Poslední osobní soud v *The death of Bunny Munro*

V závěru románu *The death of Bunny Munro* jeho hlavní hrdina v důsledku vlastní opilosti a trvale neřešeného špatného duševního stavu umírá na následky automobilové nehody. V důsledku této události upadá do bezvědomí a ještě před definitivní ztrátou vědomí v troskách svého vozu uprostřed křižovatky prožívá vnitřní zážitek podobný snu. V tomto zážitku je nejdříve vytrestán ohnivou démonickou bytostí, a to způsobem, který nejvíce ze všeho odpovídá jeho umlčovanému a náhle uvolněnému svědomí, totiž znásilněním. Vzápětí se ocitá v paralelní dimenzi, kde se vyskytují pouze lidé, kteří mají cokoli společného s hlavní podstatou tohoto snového světa, a tou je je poskytnout umírajícímu člověku možnost pro morální přehodnocení činů svého života, zúčtovat v momentě smrti sám se sebou a morálně zhodnotit svůj život. Zajda Munro v tomto výjevu dostává ještě naposled možnost setkat se s každým (živým i již mrtvým), komu kdy ublížil, a poprosit o odpuštění. Výčet těchto postav je mnohem větší než počet postav, se kterými se Zajda stačí v čase děje knihy potkat a nějak jim ublížit pro ukojení jakýchkoli svých vášní. Z naprosté většiny se jedná o ženy, které Zajda při své celoživotní bezstarostné jízdě podomního obchodníka s kosmetikou sváděl a využíval. Jako s poslední ze zúčastněných se setkává a prosí o odpuštění svoji zesnulou ženu, která nedokázala žít s vědomím permanentní nevěry svého manžela a spáchala sebevraždu.

V průběhu tohoto zážitku dostává Munro možnost rozpoznat a přiznat všechny zmíněné činy jakožto špatné. Tímto se ovšem netvrdí, že během života tuto možnost neměl, právě naopak. V jeho příběhu jsou zcela jasně popsány momenty, kdy se **svědomí** ozývá, ale zůstává bez Zajdovi **pozornosti** a je umlčováno⁸⁵ dalším naplňováním slasti ja-

84 CAVE, N. *King Ink*, s. 99 (cs 92).

85 Munro je jen jedna z řady postav u nichž Cave nechává výslovně zaznít hlas svědomí, s nímž ovšem tyto postavy zpravidla vůbec nepracují. Krom postav hlas svědomí. Další postavy jsou například Ezra Eucrow, Euchrid Eucrow, Sardus Swift Rebecca Swift, společenství ukulitských mužů hromadně nepřímo obviněných z nevěry svým manželkám; všichni z románu *And the Ass Saw the Angel*. Anebo subjekty písňových textů *The Mercy Seat* či *O'malley's Bar*, CAVE, N. *Texty 1978-2007*, s. 246, 480.

kýmkoli způsobem, který je právě dosažitelný, což jsou zpravidla omamné látky, svedení nějaké další ženy anebo okradení staré slepé dámy. I přesto má Munro na konci života v tomto zvláštním světě možnost setkává se ještě jednou s živými i mrtvými lidmi, kteří se někdy stali obětmi jeho morálně zcela zpustlého způsobu života. Zajda tuto povahu změněné skutečnosti poznává a poznává také, že příležitost, kterou má před sebou souvisí s tím, že ještě nezemřel. Není zcela jasná faktická povaha této dimenze, nevíme jestli se jedná o setkání, kterého si na nějaké spirituální rovině nebo rovině nevědomí (či kolektivního nevědomí) jsou skutečně vědomi i ostatní z přítomných. Může se také jednat o vnitřní dialog umírajícího se sebou samým, přičemž jeho smyslem je zemřít bez celoživotně umlčovaného sporu s vlastním svědomím, přítomnost ostatních postav pak můžeme chápat jako Munroovu projekci. Je třeba zdůraznit, že Munroovi v momentě těsně před smrtí připadá rozhodnutí omluvit se za své špatné jednání jako něco **správného**, na otázku „co vlastně v téhle dimenzi dělá, odpovídá: „*Jenom se snažím dát něco do pořádku*“⁸⁶. Vzápětí se ocitne na pódiu před početným publikem tvořeným všemi, kterým kdy ublížil, s lítostí vyjmenuje a přiznává všechny špatné činy, kterých se kdy v životě dopustil a požádá o odpuštění. Všemi přítomnými je mu i přes počáteční odpor odpuštěno. Po návratu vědomí do pozemského těla stačí Munro ještě těsně před smrtí promluvit ke svému přeživšímu synovi: „*Jenom mi přišlo, že svět je místo, kde není snadný být dobrej člověk*.“⁸⁷

3.1.1.1. Srovnání s křesťanským učením o soukromém soudu

Toto podobenství se v mnohém podobá křesťanskému učení o *soukromém (partikulárním) soudu*, ke kterému dochází ve smrti člověka. Jak jsem se pokusil ukázat v předchozí kapitole, ve středu Caveova zájmu není život věčný, ale život konečný a dopad morálních rozhodnutí na morální status živého člověka a nikoli na postavení člověka ve věčném království. Existuje shoda v situaci a povaze jednání, ke kterému dochází: člověk ve smrti stojí před definitivním rozhodnutím se pro lásku nebo pro hřích.⁸⁸ *V dějinách není žádná volba definitivní; jenom smrt je okamžikem neodvolatelné volby.*⁸⁹ Rozdíl mezi křesťanskou naukou a Caveovým podobenstvím je ovšem zcela zásadně v motivaci. Zatímco v křesťanském pojetí soudu na rozhodnutí člověka závisí, zda-li se

86 CAVE *The death od Bunny Munro*, s. 264 (cs 226).

87 Tamtéž, s. 277 (cs 236).

88 Srov. BOUBLÍK V. *Teologická antropologie*, s. 169, 172.

89 Tamtéž, s. 170.

navždy rozejde s Kristem a zůstane v hříchu anebo se rozhodne pro lásku je povolán k věčné plnosti života v božím Království,⁹⁰ v Caveově světě člověk prostě umírá bez ohledu na to, jestli využije poslední možnosti rozhodnout se věnovat pozornost svému svědomí a pokusit se dosáhnout před odchodem ze světa co největší vnitřní integrity, ve které tento svět opustí. Plnosti života člověk v Caveově světě navíc nedosahuje rozhodnutím, jestli se smíří se svým svědomím ve smrti anebo ne, ale jediné naplňováním svého života jako tvora, od kterého Bůh očekává spolupráci na tvoření světa, *tvůrčí imaginaci*. Fakt, že Bunny Munro se ve smrti rozhodl přiznat svoje morálně špatné jednání jakožto morálně špatné, nijak neovlivňuje skutečnost, že ve svých posledních slovech hodnotí svůj život jako nikoli dobrý. Na rozhodnutí, jestli člověk přijme svoje hříchy jakožto špatné a přizná sám sobě povahu mravních rozhodnutí ve svém životě nezávisí vůbec žádná následující skutečnost, protože člověk umírá. Člověk je tedy v tomto pojetí významu smrti velmi svobodný a na Bohu velmi nezávislý.

3.2. Morální imperativ

Na základě uvedených poznatků o svobodě člověka a jeho nezávislosti na Bohu v Caveově světě se pokusím jako vyřčení zde pojednávaného etického konceptu navrhnout morální imperativ: **Chceš-li jednat správně, ve shodě se svým svědomím, nehledej způsob, jak to udělat v nějakém existujícím zákoně, ale oslov Boha uvnitř sebe, jediné tak budeš člověkem v celé plnosti svého lidství. Jednej podle svědomí, které je garantováno Bohem uvnitř tebe a zároveň buď kritický k povaze Boha, kterého uvnitř sebe oslovuješ, provedeš-li to pořádně a obrátíš se na Boha, získáš s Jeho pomocí možnost jednat správně v jakékoli situaci.** Člověk je v obrazu tohoto imperativu spoluúčastníkem na Božích zásadách ve světě, spolutvůrcem postupně tvořeného světa. *Stejně jako jsme božími tvory, musíme na oplátku tvořit i my.*⁹¹ Jednání podle svého svědomí a užívání *tvůrčí imaginace* člověka vyvyšuje z pozice stvořené bytosti na pozici stvořené, ale zároveň tvořící bytosti, což je pozice, kde „vláda“ člověka nad světem je *odleskem, prodloužením, obrazem Stvořitelovy vlády nad tvorstvem.*⁹² V Caveově světě je zcela na svobodném rozhodnutí člověka, jestli tuto pozici přijme, nebo ne a tím odmítne plnost pozice, která mu v řádu stvoření náleží.

90 Srov. BOUBLÍK V. *Teologická antropologie*, s. 169, 172.

91 CAVE, N. King *Ink II*, s. 142 (cs 163).

92 BOUBLÍK V. *Teologická antropologie*, s. 168.

3.3. Moralita a mravnost

Zabýváme-li se praxí nějakého etického konceptu, anebo se takový koncept snažíme blíže popsat, budou nás zajímat především dvě roviny lidské praxe: moralita a mravnost. Abychom pochopili navrhovaný etický koncept v Caveově světě, je třeba, abychom obsah výše formulovaného imperativu porovnali s aspekty, které náležejí do těchto dvou rovin etické praxe.

Moralita je takovou rovinou praxe, kde *měřítkem čistě morálního posuzování praxe je svědomí jednajícího. Morální dobro je tedy definováno jako to, co je ve shodě se svědomím, morální zlo jako to, co svědomí odporuje. Morální kvalita přitom záleží ve smýšlení jednajícího.*⁹³ **Mravnost** je rovinou praxe, kde *jako měřítko funguje sociálně platný étos se svými normami, tedy to, co je mravem v určitém sociálním kontextu.*⁹⁴ Je zřejmé, že rovina **morality** je první z hlediska bezprostřednosti, ve které se dotýká konkrétního jednání. **Mravnost** je potom vždy už nikoli bezprostřední k eticky relevantnímu jednání a je podmíněná shodou v sociálním přijetí či odmítnutí konkrétních projevů **morality** anebo teoretických situací, kdy by mělo být v konkrétní situaci jednáno v souladu s nějakou **mravností**. **Mravnost** vzniká na základě norem, které ji konstituují, které jsou nějakou interpersonální deklarácí přijímány a jejichž dodržování je vyžadováno, aby jednání mohlo být označeno jako **mravně správné**. Ovšem skutečnost, že nikdy neznáme všechny situace, které mohou nastat, a v rámci mravních systémů se při snaze o jejich dodržování můžeme dostat do dilematických situací, ukazuje, jak nesnadným, ne-li dokonce nemožným, úkolem je konstituovat **mravnost**, která by mohla být univerzálně platná a použitelná.

V situacích, kdy nějaké přijaté normy nedávají dostatečnou odpověď na otázku, jak jednat v dané situaci, je ale v záloze rovina daleko základnější a bezprostřednější, totiž roviny **morality**. Vzhledem k tomu, že od morálně zodpovědného člověka očekáváme morální relevanci jeho činů, očekáváme že jeho rozhodnutí budou především vznikat v bezprostřední rovině **morality** ve vnitřním dialogu s vlastním svědomím, které je sice do značné míry ve vývoji člověka určováno **mravností** společnosti ve které dotyčný vůbec získává morální pojmy. Zcela zásadní je pak skutečnost, že **mravnost**, s níž se člověk seznamuje v procesu osvojování své individuální role v dané společnosti, nikdy nedeterminuje člověka zcela. V určité fázi se člověk začne ptát: proč je to vlastně tato

93 ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*, s.110.

94 Tamtéž.

mravnost, která platí, a ne nějaká jiná? Jak vlastně tato **mravnost** vznikla? V tomto okamžiku se člověk dostává do roviny vlastní **morality** kterou je nucen s dosud nekriticky přijímanou **mravností** konfrontovat. Jinak řečeno, objevuje se prostor pro zpochybnění **mravnosti**, přičemž je třeba si uvědomit, že tento prostor si v sobě každá **mravnost** nutně nese. **Moralita** proto musí v každém **mravním systému** dostávat prostor ke kritice **mravnosti**, musí za všech okolností být do té míry vyšší rovinou než **mravnost** do jaké je bezprostřednější v okamžiku morálního rozhodnutí.

Toto podrobné rozlišení dvou rovin lidské praxe potřebujeme znát proto, aby bylo zřejmé, která z rovin je v diskutované etickém konceptu v situaci morálního rozhodování naprosto upřednostněna, čímž není etický koncept jeho světa nijak výjimečný, ale také aby bylo zřejmé jak radikálně je – moralitu – upřednostněna, čímž se podle mého názoru naopak stává tento etický koncept v jistém smyslu velmi extrémním s velmi extrémními důsledky pro podobu morální roviny diskutovaného literárního světa.

3.3.1. Svědomí

Protože veškerá pozornost je v rámci Caveova morálního konceptu soustředěna do roviny osobní **morality** každého člověka, pojem svědomí a vyjasnění jeho aspektů v Caveově světě jsou naprosto nezbytné. Svým svědomím má člověk v každé situaci možnost předem se rozhodnout z povahy tohoto etického konceptu správně. Nyní se pokusím pro Caveův etický koncept definovat obecné obsahy třech stupňů vědomí ve svědomí, jak jsou známé z typologie Tomáše Akvinského *synderesis, sapientia a scientia*.⁹⁵

Stupni *synderesis*, jako neproměnnému, trvalému stupni nejobecnějších apriorních mravně-praktických principů odpovídá v tomto etickém konceptu milosrdný Bůh připravený v momentě oslovení člověkem spolupracovat na rozhodnutí v jakékoli situaci. Na stupni *sapientia*⁹⁶ je to získané a přijaté vědomí existence Boha a znalost možnosti se k Němu obrátit. Je to světónázor, ve kterém člověk počítá s možností obrátit se v jakémkoli případě na Boha uvnitř sebe. Posledním stupněm je pak *scientia* – dostatečné poznání všech okolností situace, v níž je třeba se morálně rozhodnout a jednat. Bez dobrých znalostí situace ztrácí v jakémkoli etickém konceptu odpověď na situaci smysl.

95 Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*, s. 78–82.

96 U tohoto stupně svědomí, který je v průběhu života modifikovatelný, uveďme, že v případě etických konceptů s definovanou rovinou **mravnosti**, tedy konceptů zahrnujících nějaké normy, které se člověk přijetím takového etického konceptu zavazuje dodržovat, jsou v případě, že se člověk v rovině **morality** identifikuje s požadavky **mravnosti** takového konceptu, obsahy těchto morem zároveň obsahem tohoto stupně svědomí.

Připomeňme na tomto místě ještě jednu situaci z Janova evangelia v níž Cave nachází prostor pro vymezení se vůči jakémukoliv obsahu roviny **mravnosti** a v níž o Ježíšův příklad opírá naprostou svrchovanost roviny **morality**, která zaujímá v tomto etickém konceptu místo jediné roviny, které je přiznána relevance pro formování lidského rozhodnutí a jednání. Poté, co Ježíš odpoví na dotaz farizejů a zákoníků, že první po předvedené cizoložné má hodit kámen ten, kdo je bez hříchu, všichni farizejové i zákoníci postupně odejdou.⁹⁷ Český ekumenický překlad bible nenabízí přesnější vysvětlení, proč se s Ježíšem nikdo z žalobců dále nepře, ale všichni opouštějí Olivetskou horu. V překladu Bible Kralické stejně jako v anglickém překladu Bible Krále Jakuba, a můžeme směle tvrdit, že je to právě tento překlad, ke kterému Cave odkazuje⁹⁸, však nacházíme detailnější popis této biblické události. *A oni uslyševše to, a v svědomích svých obvinění byvše, jeden po druhém odcházeli, počavše od starších až do posledních.*⁹⁹ V tomto překladu je výslovně uvedeno **svědomí** jako prostor, kde došlo ke konfliktu mezi etickým zhodnocením situace tak, jak jej na základě Mojžíšova zákona vyžadovali Ježíšovi žalobci a jak tento zákon Ježíš ve své odpovědi odmítl. Je to právě odmítnutí stupně svědomí *sapientia*, jehož obsahem je pro Ježíšovy žalobce Mojžíšův zákon. Ježíš odmítá takový obsah tohoto stupně **svědomí** a demonstruje v této situaci svrchovanost **morality** jako roviny, v níž je lidskou povinností podrobovat pochybnosti všechny obsahy stupně svědomí *sapientia*, přijaté z roviny **mravnosti**, které si by si činily nárok na stejnou platnost jako stupeň prvotnější, *synderesis*, v tomto případě existence milosrdného Boha, který je vždy připraven s člověkem spolupracovat v jakékoli situaci, v níž je o pomoc požádán, čímž zaručuje dosažení nejlepšího řešení konkrétní situace.

V následujících dvou podkapitolách v krátkosti srovnám Caveovu **morality**, kterou staví na vrch etičnosti vůbec se situačním přístupem Josepha Fletchera a kategorickým imperativem Immanuela Kanta.

97 Srov. Jan 8:3-9.

98 CAVE, N. *Introduction to The Gospel According to Mark*.

99 Jan 8:3-9, *Kralická Bible*.

Na tomto místě ještě uvedeme, že tato biblická událost je pro Cavea zřejmě velmi významná, protože nejenže ji komentuje v eseji *The Flesh Mase Word*, ale v románu *And The Ass Saw The Angel* tvoří analogickou situaci s prostitutkou, po které obrazným kamenem hodí úplně všichni přítomní, přestože Cave výslovně uvádí, že v mnohých z nich se svědomí ozývá, ale je z pohodlnosti vědomě umlčováno, z čehož ostatně vyplývá, že situace, kdy přítomní 'hází kamenem' je alespoň některými z nich i ve velmi konfučním vnímání prožívané reality vnímána jako morálně špatná, to jest stejně jako Janově evangeliu, kde však na rozdíl od Caveovy analogické situace Ježíš svým výrokem a plným prožíváním tvůrčí imaginace aktivně probouzí svědomí ve všech přítomných. Srov. CAVE, N. *And The Ass Saw The Angel*, s. 87-92 (cs 100-104).

3.3.1.1. Caveova tvůrčí imaginace a Fletcherova Láska

Z povahy vzniku principu, podle něhož kterýkoli člověk v Caveově světě může skrze *tvůrčí imaginaci* jednat vždy správně, se nabízí ke srovnání jeden velmi blízký etický přístup. Princip který určuje morální hodnotu konkrétního rozhodnutí a jednání u Cavea vzniká z předpokladu milosrdného Boha a z jedinečnosti *situace* samé. Každé správné užití *tvůrčí imaginace* povede k morálně správnému jednání v dané situaci a v tomto ohledu existuje podobnost se situační etikou Josepha Fletchera.

Fletcher svou situační etiku zakládá na vyřazení jakéhokoli zákona a jakýchkoli příkazů s úmyslem nahradit jej jedinou normou, totiž Láskou.¹⁰⁰ Napříč svou *Situační etikou* argumentuje, že Láska, kterou hlásal Kristus převyšuje jakýkoli zákon, a dokonce jakýkoli smysluplný zákon pro konkrétní situaci bude Láska vždy obsahovat.¹⁰¹ Cave nepoužívá pojem lásky v křesťanském slova smyslu všeobjímající lásky ke všem lidem, ale spíš jako princip, který umožňuje harmonicky existovat lidem pospolu, princip, který je s to prolomit osamělost člověka a bezprostředně se spojit s druhým, ať už s druhým člověkem anebo Bohem uvnitř sebe. Přesto však Cave i Fletcher v situaci, kdy je třeba učinit morální rozhodnutí, neodkazují na zákon, nebo to alespoň tvrdí. Fletcher odkazuje na Lásku, která je garantována Bohem, protože se jedná o Lásku, jakou ukázal lidem Kristus a Fletcher na rozdíl od Cavea vnímá Krista jako Bohočlověka. Cave pro možnost morálně správného rozhodnutí odkazuje na obrat k Bohu uvnitř sebe, Cave jako autor neuznávající Kristovo božství ani nemůže uznávat jako vždy platný princip křesťanskou Lásku. V momentu původu možnosti dobrého rozhodnutí jako takového se ale vlastně Cave a Fletcher vůbec neliší, neboť Cave sice odmítá Krista jako Boha, ale na příkladu situace z Janova evangelia Cave tvrdí, že je to přímá komunikace člověka s Bohem – zapojení *tvůrčí imaginace* – co Ježíšovi a každému jinému člověku dává aktuální možnost jednat dobře. Tím tedy tvrdím, že to, co Caveovi brání, aby princip, o kterém říká, že je dostupný každému člověku, nazval Láskou jako Fletcher, je právě odmítnutí Ježíšova božství. Boha, kterého podle Cavea ježíš ve svém životě kontinuálně oslovoval, a kterého může oslovovat každý, Cave rozhodně nepopírá.¹⁰² Obrat ke spolupráci s milosrdným Bohem je pro Cavea zcela možný a v imperativu, který jsem formuloval výše, k takovému obratu nabádá. Drobný rozdíl je v tom, že zatímco u Fletchera je Láska přímým a jediným obsahem morálního imperativu, u Cavea je láska nutnou

100Srov. FLETCHER, J. *Situační etika*, s. 91.

101Srov. tamtéž, s. 93

102 CAVE, N. *Texty 1978-2007*, s. 644.

konsekvencí imperativu po obratu k Bohu uvnitř sebe. Rozdíl v obsahu Fletcherova a Caveova morálního požadavku na člověka je tak čistě formální a vzniká z přijetí či odmítnutí Ježíšova božství.

Vrátíme-li se ke dvěma výše rozlišeným rovinám lidského jednání, totiž k **moralitě** a **mravnosti**, vidíme, že Cave i Fletcher svým odmítavým postojem k zákonu zdůrazňují autonomii a přednost **morality**. Jenže zatímco Fletcher chce Lásku jakožto jedinou mezisituačně platnou normu v rovině **morality** ztotožnit s **mravností**, Cave nic takového nedělá, jednoduše zdůrazňuje důležitost a správnost morální praxe skrz uskutečňování **morality** jako jednání v souladu se svým svědomím. Takové praxe se dosahuje oslovením Boha uvnitř sebe. Cavea rovina **mravnosti** zajímá pouze v negativním smyslu, když se napříč celým dílem proti jakémukoli pojetí mravnosti skrze různé zákony vymezuje, nebo jej dokonce zesměšňuje, s poukazem na jejich zneužívání, nefunkčnost, strnulost.¹⁰³

Je otázkou, jestli by Fletcher ztotožňoval rovinu **morality** s rovinou **mravnosti**, pokud by neformuloval etický koncept, kde se takové roviny předpokládají, to ale není předmětem této práce a stran této otázky můžu snad jen podotknout, že Cavea absence nějaké deklarované a podporované formy **mravnosti** nikdy nemusela tížit, protože jako autor nikdy explicitně neformuloval žádný etický koncept pro svůj svět, ostatně kdyby to udělal, tato práce by mohla být nanejvýš polemikou s autointerpretací etické povahy Caveova světa.

3.3.1.2. 'Mravní zákon ve mně' u Kanta a u Cavea

V písňovém textu *There Is A Kingdom* Cave ve dvou verších cituje Immanuela Kanta:

“Hvězdné nebe nade mnou
mravní zákon ve mně”^{104, 105},

jak ale podotýká Anna Kessler, Caveova narážka na Kanta slouží k naznačení naprosté niternosti a bezprostřednosti lidského setkání s Bohem¹⁰⁶, pro Cavea není 'mravní zákon ve mně' maximou, kterou se řídí člověk na základě rozumu, ale možností setkání s Bohem uvnitř člověka, jak ostatně naznačují i verše téhož textu, které dokonce citaci Kanta těsně předcházejí.

103 Srov. 2.2.1.1.; 2.2.1.2.

104 CAVE, N. *Texty 1978-2007*, s. 516.

105 KANT, I. *Kritika praktického rozumu*, s. 275.

106 Srov. KESSLER, A. *Faith, Doubt, and the Imagination*, s. 85, 92.

*Království je
král je
a žije mimo nás
a žije v nás¹⁰⁷*

Kant chce jakoukoli situačně nabytou maximu jednání v rovině **morality** okamžitě převést na obecně platný zákon, přesněji dokonce nejde o nějaké převádění z jedné roviny do druhé, ale o okamžité tvoření obecně platné **mravnosti** na základě *jednání podle maximy, která sama sebe může učinit zároveň obecným zákonem*¹⁰⁸. Kantovo absolutizování *zlatého pravidla* se odehrává bezprostředně v rovině morality, avšak na rozdíl od Fletchera nebo Cavea jej vůbec nezakládá na oslovení Boha nebo aplikaci principu křesťanské Lásky, a tedy '*mravní zákon ve mně*', jak jej nalézáme u Kanta, rozhodně nemůžeme ztotožnit s '*mravním zákonem ve mně*', jak jej Cave parafrázuje.

3.4. Důsledky silné morální autonomie člověka v teonomním etickém konceptu

Etický koncept v Caveově světě, je v nárocích na člověka velmi benevolentní. Neexistuje zde totiž žádná povinnost jednat dobře, ale vytvoření takové vnitřní povinnosti je vždy a plně v moci každého člověka. Přesto, že Cave považuje za objektivně lepší využít možnosti jednat podle svého svědomí, neuznává jako platnou žádnou jinou cestu k tomuto zjištění, než že se člověk svobodně rozhodne jednat v souladu se svým svědomím a rozhodne se přijmout jako fakt, že takové jednání je dobré.

Na takový etický koncept je možné vznést řadu námitek. Námitka, kterou je možno vznést i na Kantův Morální imperativ, totiž, že je zneužitelný pro vypočítavé prosazování vlastních zájmů¹⁰⁹ zde ale nebude aktuální, protože v pojetí **svědomí**, jak o něm píše Cave, se ve správně provedeném obratu k Bohu uvnitř sebe nic takového jako vypočítavé prosazování vlastních zájmů nebude shodovat s jednáním ve shodě se svědomím.

Zajisté však bude na místě námitka, která je vznesena i na etický koncept bližší tomu Caveovu, na Fletcherovu situační etiku. Tato námitka upozorňuje, že koncept situační etiky je naivní a z důvodů, že lidské jednání je někdy ovlivněno například afektem nebo vášní, nenabízí člověku nějaké meze, za něž by neměl zajít.¹¹⁰ Tato námitka

107 CAVE, N. *Texty 1978-2007*, s. 516.

108 KANT, I. *Základy metafyziky mravů*, s. 99.

109 Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*, s. 112.

110 Srov. FLETCHER, J. *Situační etika*, s. 225.

však, zdá se, více platí proti Fletcherově principu Lásky, z něhož vlastně vytvořil zákon, předpis, požadavek v rovině mravnosti.¹¹¹ Caveův obrat k Bohu v sobě a jednání v souladu se svědomím vyžaduje zbavení se afektu, a aby tento obrat vůbec mohl být proveden správně i určitý stupeň klidu pro možnost zapojení tvůrčí imaginace.

Proti tomu však lze okamžitě vznést námitku, že takový koncept je neudržitelný a ve světě nemůže fungovat, protože je na člověku vyžadován nezvládnutelně velký stupeň ovládnutí svých emocí v jakékoli situaci. Můžeme namítat, že ve většině situací jsou jednající osoby vedeny pohodlností, ve které je snazší jako garanci přijatelnosti svého jednání uvést afektivní povahu situace, než jako garanci její nepřijatelnosti uvést neobrácení se či špatně provedené obrácení se k Bohu uvnitř sebe v případě Caveově, či špatné uplatnění principu Lásky v případě Fletcherově. Nicméně v případech, které můžeme sledovat v Caveově světě, ve kterých postavy jednají bez aktivního prospektivního svědomí a nechávají se zcela unést vášněmi nebo afektem, tyto faktory neobstojí jako důvody, které by situaci mohly ospravedlnit, protože po činu dochází uvnitř postav k hodnocení retrospektivním svědomím a k lítosti nad spáchanými činy v důsledku ignorování svědomí prospektivního, přičemž obsah svědomí, jak jsem již uvedl, je v prospektivním i retrospektivním svědomí totožný.

Nezbývá než přijmout tento etický koncept jako velmi přísný ve smyslu, že vášně nesmí mít přednost před svědomím a svědomí nikterak neospravedlňují. Nejedná se o popření vášní, nebo jejich vyloučení z jednání člověka, ale je jim jasně určena pozice faktorů, které mohou následovat svědomí a být s ním v součinnosti, ale nikoli jej předcházet.

Uvedenou námitku z časté afektivní povahy situací, které vyžadují morální rozhodnutí, lze rovněž zároveň chápat jako obvinění, že Fletcherův ani Caveův teonomní etický koncept nepočítá s pádem člověka.¹¹² A je to opět etický koncept Caveova světa, který se s touto námitkou vyrovná snáz, protože můžeme argumentovat poukazem k Ježíšově postavě, které nepřiznává božství a která je s to se s jakoukoli morálně složitou situací vypořádat obratem k Bohu, a tedy nejeví žádné známky pádu člověka. Fletcherovi, jak to ostatně ve svém díle i učinil, nezbyvá než přiznat 'optimistickou antropologii', která s přirozenou zkažeností člověka nepočítá.¹¹³ Cave může Ježíšovou postavou, které přiznává pouze lidskou přirozenost, argumentovat i proti evidentní zka-

111 Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*, s. 139.

112 Srov. FLETCHER, J. *Situační etika*, s. 226.

113 Srov. FLETCHER, J. *Situační etika*, s. 226.

ženosti celého světa. Určitě ale nemůžeme v souvislosti s Caveovým světem mluvit o 'optimistické antropologii', to by bylo v rozporu s naprostou většinou obsahu Caveova díla, nemůžeme však tvrdit ani opačný extrém, totiž že by vůbec nebylo v možnosti postavit jednat morálně dobře, což je myšlenka, vůči níž jsem se vymezil výše¹¹⁴.

Pokud se nám tedy diskutovaný koncept daří bránit před možnými námitkami, čím je způsobena skutečnost, že k jeho realizaci v Caveově světě v podstatě nedochází? Jestli ale zjevně špatné jednání většiny postav v naprosté většině obsahu Caveova díla nemůžeme vysvětlit výslovným popřením možnosti realizace zde představeného konceptu, zbývá jen mírnější vysvětlení, proč se v Caveově literárním světě nedaří aplikovat tento existující a použitelný koncept. Myslím, že lze uvést dva důvody, z nichž druhý přímo souvisí se svrchovaností roviny **morality** v lidském jednání v rámci představeného konceptu. 1) Caveův teonomně garantovaný koncept dosažitelnosti morálně dobrého jednání je svobodně přístupný každému, kdo se pro něj svobodně rozhodne. Nicméně možnost kontinuálně a vědomě se tomuto konceptu vyhýbat tak, že člověk ignoruje svoje svědomí, je úplně stejně svobodně přístupná, a navíc naprosto beztrestná, protože člověk v každém případě umírá. 2) Jakýkoli obecně formulovaný návod nebo interpersonální rada, jak jednat, jsou v Caveově konceptu prakticky nemožné. Neexistuje způsob, jak druhému člověku bezprostředně předat nějak formulovaný etický koncept, jehož užívání by vedlo ke vždy dobrému jednání, protože svrchovanost roviny **morality** by byla degradována tím, že by byla předána zvnějšku, a nikoli člověkem objevena jako možnost uvnitř sebe sama.

Takový morální koncept vede k důsledku, že nemůžeme vyžadovat od všech lidí, v jejichž schopnostech by bylo jej realizovat, aby podle něj jednali. Jinými slovy, interpersonální vyřčení nějakého imperativu (návrh v podkapitole 3.2. nevyjímaje), který by přikazoval jednat podle obsahu zde zkoumaného konceptu s úmyslem jeho univerzálního uplatnění a s předpokládanou možností vyžadovat jeho plnění by v tutéž chvíli popíralo jeho obsah.

3.4.1. Ne/předatelnost etického konceptu

Vypadá to, že praktická uskutečnitelnost tohoto etického konceptu je zcela závažně znemožňována nepředatelností jakéhokoli imperativu nebo návodu, jak vlastně správně jednat v rovině **morality**. Důsledky ovšem nejsou až tak silné. Etický koncept tohoto

114 Srov. 2.2.1.

světa je nevyžadovatelný a nepřikazatelný, nicméně nikoli nepředatelný. Zbývá příležitost o tomto etickém konceptu prostě informovat jako o možnosti, tím nedochází k formování **morality** z jiné roviny lidské etické praxe. Vyprávěním příběhů, které v sobě nesou toto etické paradigma je zajištěna svoboda a bezprostřednost formování **morality** jako naprosto svrchované roviny. Člověk, který je seznámen (bez předpokladu požadavku na svou osobu) s příběhem a etickým konceptem, na jehož základě jednají postavy v tomto příběhu se rozhoduje v rovině **morality** jestli pro něho koncept obsažený v příběhu vůbec bude relevantní jakožto etický koncept u kterého se musí rozhodnout jestli a proč jej přijme. Člověk, který je postaven před nějakou úže či širěji formulovanou koncepcí **mravnosti** a před otázkou zda a proč ji přijímá anebo nepřijímá, se nachází v situaci konfrontace nějaké vně koncipované **mravnosti** a své vnitřní **morality**, se středem ve **svědomí**. V konfrontaci s příběhem se člověk setkává s již vykonanou lidskou praxí a když se člověk srovnává s postavami příběhů a snaží se pochopit jejich morální pohnutky, vnitřně prožívá morální rozhodnutí, která se objevují v příběhu. Některé části příběhů jej nechávají klidným v jiných však zcela konkrétně a zcela přítomně prožívá vnitřní rozpory, to když se jeho čtenářská (posluchačská) rovina **morality** přímo setkává s rovinou **morality** některé z postav, jejíž svědomí pracuje odlišně. Člověk v takové situaci není nucen zvolit jestli danou **moralitu** přijme, tato otázka je zodpovězena předem, nepřijímá ji. Pokud se ale člověk dobrovolně rozhodne, že chce analyzovat rozpor v **moralitě** postavy z příběhu se svou vlastní **moralitou** dostává se do situace, kdy může například na základě sympatií, nebo dobré argumentace ve vnitřních postojích představené **morality** ve svém svědomí zrevidovat **moralitu** vlastní. **A přesně to je jediná možnost, jak uchopit platnost tohoto konceptu v Caveově literárním světě, protože napříč tímto světem je postavám, které do něj náleží, znám Ježíšův příběh.**

Fakt, že v naprosté většině všech situací v Caveově světě není tento etický koncept úspěšně realizován anebo je realizován až v retrospektivním svědomí postav, jistě stojí za pokus obžalovat takový koncept z nefunkčnosti, neopatrnosti, nebezpečnosti. Vždyť pokud jediný funkční koncept, který v Caveově světě připadá v úvahu, je interpersonálně nepřikazatelný, ale předatelný pouze ve formě informace o jeho možnosti, většině lidí zůstane navždy nepřístupný, pro jejich svobodně zvolenou neochotu revidovat svoji **moralitu**. A přesně to se děje i v Caveově světě. Cave ve svém světě tento koncept vlastně dokonale realizuje včetně obtíží, které z něho plynou. Tento svět je doslova přeplněný postavami, kterým se permanentně nedaří jednat v souladu se svým svědomím.

Páchají zločiny, jednají vypočítavě, využívají jiné k vlastnímu prospěchu, jakýkoli pokus o jednání podle nějakého konceptu **mravnosti** troskotá, protože žádnou takovou **mravnost** nedokážou postavy v tomto světě ztotožnit se svým svědomím. V některých případech vede rozpor takové **mravnosti** s **moralitou** uvnitř člověka k degradaci vlastního sebevědomí, protože postavy z takového rozporu vyvozují vlastní selhání a zkaženost vlastní **morality**. Uvnitř tohoto světa světa ale jako jeho neoddělitelná a trvale přítomná součást stojí historický Ježíš a jeho příběh se zcela originální **moralitou**, již není s to popřít ani celý Caveův svět s desítkami postav, které se rozhodli možnost **morality** tak, jak ji prožil právě Ježíš, ignorovat a zcela svobodně si vybrali nějaké jiné měřítko správné **morality**, než je obrat k Bohu uvnitř sebe. A to dokonce přes přítomnost Bible a známost evangelií napříč tímto světem.¹¹⁵ Přetrvávající přítomnost evangelií v Caveově světě je pozoruhodná. Přestože evangelia jsou postavami dezinterpretována, nepochopena a využívána, Ježíšův příběh zde zůstává stále přítomný a je jakožto morální koncept stále dostupný, stejně jako možnost obrácení se k Bohu uvnitř sebe.

3.5. Zhodnocení etického konceptu v literárním světě Nicka Cavea

Možnost realizace etického konceptu v Caveově světě pokaždé zaniká s momentem, kdy se takový koncept stává příkazatelným, protože uvnitř Caveových postav nikdy v rovině **morality** nedochází ke ztotožnění se s žádnou normativní formou **mravnosti**, a z toho pro Caveův svět vyplývá nemožnost jednotného etického konceptu, který by byl identifikovatelný v rovině **mravnosti**. Zbývá však možnost univerzálního etického konceptu, dosažitelného na úrovni individuální **morality** jakékoliv postavy, což se v tomto světě sice rovněž reálně neděje, ale na řadě míst je postavám v retrospektivním svědomí líto, že nebyly schopny realizace jednání podle svého svědomí v úrovni **morality**, z čehož můžeme předpokládat vnitřní přesvědčení každé takové postavy, že v původní situaci mohla jednat v souladu se svým svědomím.

Svět takové povahy není bez možnosti jednotného etického konceptu a jeho případné realizace. Jedná se o svět, kde je tato realizace možná, ale neuskutečňovaná. A právě lítost ve svědomí nad obsahem situací, které se postavám nepodařilo v souladu se svým svědomím naplnovat, je přesvědčením o uskutečnitelnosti takového konceptu v tomto světě, a toto přesvědčení je obsaženo uvnitř tohoto světa, ve vědomí postav.

115 Srov. 2.1.

3.5.1. Etický koncept v Caveově světě jako negativní etika

Protože k etickému konceptu Caveova světa se nedostáváme jeho naplňováním skrz jednání jeho postav, ale skrz jejich vědomí nezdařeného uskutečnění tohoto konceptu v rozhodování a jednání, označím způsob, jakým je v Caveově díle s tímto etickým konceptem nakládáno, jako negativní etiku. Negativní nikoli ve smyslu tvrzení, že žádný funkční etický koncept není v tomto světě možný, ale ve smyslu metodicky negativní, totiž že případy rozhodování a jednání napříč Caveovým světem pouze nejsou zdárnou realizací etického konceptu, ke kterému však jako k uskutečnitelnému odkazují, pro což můžeme argumentovat již mnohokrát zmíněným retrospektivním svědomím postav. Obsah etického konceptu, ke kterému je v Caveově světě **negativně** odkazováno, je pak charakterizován premisou *spolupracujícího Boha* a hypotetickým imperativem,¹¹⁶ který Cave do svého literárního světa přijímá a který se zde stává permanentně přítomným skrz pozitivní příběh a příklad Ježíše Krista, jak jej Cave nachází v evangeliích¹¹⁷, která jsou známá i postavám v jeho světě.

116 Srov. 3.2.

117 Srov. 2.3.

Závěr

Cílem této práce bylo prozkoumat a z hodnotit etické aspekty v literárním světě Nicka Cavea a pokusit se formulovat a analyzovat možný jednotný etický koncept, který by mohl být napříč tímto světem platný.

V práci jsem se zabýval nejširší etickou rovinou diskutovaného literárního světa, a nebyly tedy vyčerpávajícím způsobem systematicky prozkoumány všechny morálně relevantní situace a témata, z nichž by jistě za samostatné zpracování stála problematika sebevraždy v tomto světě, neboť četnost tohoto fenoménu je zde oproti četnosti vražd velmi nízká.

Na základě rozboru situací z tohoto literárního světa a komentářů z dostupné sekundární literatury autor dospěl k závěru, že za jednotný etický koncept, který umožňuje jednat dobře v jakékoliv situaci, zde můžeme považovat jediné svobodně zvolené jednání ve shodě se svědomím, jehož univerzální platnost je garantována oslovením *spolupracujícího Boha* uvnitř sebe.

Každý člověk v Caveově literárním světě má možnost být dobrý, to znamená konat ve svém životě činy, které v jakoukoli danou situaci budou korespondovat s jeho svědomím. Motivaci, proč by tak měl vůbec někdo činit je však obtížné nalézt pro naprostou většinu postav v jeho světě, což je v mnoha případech způsobeno neochotou zpochybnit nějaká vlastní zažitá a pohodlná měřítko nebo společenské normy, podle nichž se činu a životu přiznává jeho morální kvalita.

Etický koncept v literárním světě Nicka Cavea je velmi odvážný až neopatrný a rozhodně snadno zneužitelný, přestože ve smyslu nároku na morální kvality jednajícího je zcela nekompromisní a maximálně přísný. Cave i přes obrat k větší spiritualitě obsahu svého světa¹¹⁸ nadále tvoří postavy, které nabízené možnosti nevyužívají, dobrovolně ignorují svoje svědomí a nevyhledávají Boha uvnitř sebe, jsou často zcela bezskrupulózními konzumenty stvořeného světa a nestávají se tak lidmi v úrovni spolutvůrců světa. V textech zatím posledního alba se skupinou *The Bad Seeds* se někteří hrdinové písní nechávají naprosto pohltnout nekonečně pestrou nabídkou současného světa a neptají se po své úloze v rámci kontinuálního stvoření světa, jako například subjekt písně *Higgs Boson Blues*, v jejímž textu se Cave dotýká populárního zbožštění této elementární částice a absurdní až groteskní vyprázdňenosti duchovního rozměru

118 Srov. poznámku poč čarou č. 22.

člověka v materialisticky redukováném světě¹¹⁹. Jiné postavy se na své postavení ve stvořeném světě ptají, ale vzápětí rezignují s poukazem na relevanci naprosto čehokoliv v současném světě:

Věřím v Boha

Věřím taky v mořský panny

Věřím v 72 panen na řetězu (proč ne, proč ne?)

Věřím ve vytržení¹²⁰

Je pravda, že jen těžko budeme v dějinách literatury hledat morální obsahy v dílech, ve kterých zároveň nejsou jako negativní vymezení použity příklady jednání, které jsou kontradiktorní ke zamýšlenému konceptu, literární svět Nicka Cavea je ale v tomto smyslu velmi extrémním případem, v němž vlastní pozitivní koncept v podstatě neexistuje, ale je přejat formou interpretace evangelií. Jistě se můžeme podívat, jak je možné, že v tak zvráceném světě je stále přítomný Ježíšův příběh. Můžeme se ptát, co vlastně ve světě, kde nikdo není a ani nemůže být nucen k přijetí jediného funkčního morálního konceptu, brání, aby byl některým z jeho obyvatel svobodně a definitivně zničen. A stejná otázka se stejnou vážností platí podle mého názoru i pro svět, do kterého Nick Cave píše své příběhy, tvoří své postavy a ukazuje, kudy rozhodně nevede cesta k tomu jak být dobrý člověk.

119 Srov. CAVE, N. *Higgs Boson Blues* in *Push The Sky Away*.

120 CAVE, N. *Mermaids* in *Push The Sky Away*.

Seznam použitých zdrojů

Primární literatura

CAVE, N. An Intordiction to The Gospel According to Mark in *Mark: The Canon Pocket Bible Series*, b.m.: Canongate Books Ltd., 1998. ISBN 978-0862417963.

CAVE , N. *And the Ass Saw the Angel*, 4th ed. London: Penguin Books Ltd., 2009. ISBN 978-0141044873.

CAVE, N. *King Ink*, 3rd ed. London: Black Spring Press Ltd., 1993. ISBN 978-1880985083.

CAVE, N. *King Ink II*, London: Black Spring Press Ltd., 1997. ISBN 978-8809854970.

CAVE, N. *Push the Sky Away*, booklet k audiodisku, Bad Seed Ltd., 2013. ASIN B00AFOS6P2.

CAVE, N. *The Complete Lyrics 1978-2007*, 7th ed. London: Penguin Books Ltd., 2007. ISBN 978-0141027142.

CAVE, N. *The death of Bunny Munro*, 2nd ed. Melbourne: The Text Publishing Company, 2009. ISBN 978-1921656781.

Primární literatura – české překlady

CAVE, N. *A uzřela oslice anděla*, vydání první-dotisk, Praha: Argo, 2009. ISBN 80-85794551.

CAVE, N. *King Ink*, Praha: Mat'a, 1995. ISBN 80-90159087.

CAVE, N. *King Ink II*, Praha: Mat'a, 1998. ISBN 80-86013308.

CAVE, N. *Texty 1978-2007*, Praha: Volvox Globator, 2012. ISBN 978-8072078516.

CAVE, N. *Smrt Zajdy Munroa*, Praha: Argo, 2009. ISBN 978-8025701768.

Sekundární literatura

- ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*, Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1994. ISBN 80-7113-111-3.
- ALDERTON, Z. Nick Cave: A Journey from an Anglican God to the Creative Christ, *Literature & Aesthetics*, 2009, Vol. 19, No. 2, s. 169-186. ISSN 2200-0437.
- BAKER, L. *Feelings are a Bourgeois luxury* [online], *The Guardian*, 2003-02-01 [cit. 2014-03-26] dostupné online: <http://www.theguardian.com/music/2003/feb/01/artsfeatures.popandrock>, ISSN 0261-3077.
- BAKER, J. H. *The Art of Nick Cave; New Critical Essays*, Chicago: Intellect Ltd., 2013. Kap.13, 'There is a Kingdom': Nick Cave, Christian Artist? s. 219-237. ISBN 978-1841506272.
- BOER, R. *Nick Cave: a study of love death and apocalypse*, Sheffield: Equinox Publishing Ltd., 2012. ISBN 978-1908049674.
- BOER, R. The Total Depravity of Nick Cave's Literary World, *Literature & Theology*, 2011, Vol. 25, No. 3, s. 312-328. ISSN 0269-1205.
- BOUBLÍK, V. *Teologická antropologie; Člověk v Kristu Ježíši*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-71924903.
- Bible; Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-71130095.
- Bible svatá, aneb, Všecka svatá písma Starého i Nového zákona*, Praha: Levné knihy KMa, 2004. ISBN 80-73091380.
- DWYER, M. 'Interview with Nick Cave' [online], *The West Australian*, 1994-12-08, [cit. 2014-03-26] dostupné online: http://www.bad-seed.org/~cave/interviews/-94-12-08_revue.html, ISSN 0312-6323.
- FLETCHER, J. *Situační etika; Nová morálka*, Praha: Kalich, 2009. ISBN 978-8070171264.
- JOHNSTON, I. *Bad Seed – zlé semě; životopis Nicka Cavea*, Praha: Argo, 1996. ISBN 80-7203037X.

- KANT, I. *Kritika praktického rozumu*, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1996. ISBN 8020505075.
- KANT, I. *Základy metafyziky mravů*, 2. vydání, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1990. ISBN 80-20501525.
- KESSLER, A. Faith, Doubt, and the Imagination; Nick Cave on the Divine-Human Encounter, In GILMOUR, M. J. *Call Me the Seeker: Listening to Religion in Popular Music*, London: Bloomsbury Academic, 2005. ISBN 978-0826417138.
- MARITAIN, J. *Odpovědnost umělce*, Praha: Triáda, 2011. ISBN 978-8087256466.
- MCCREDDEN, L. Fleshed Sacred: The Carnal Theologies of Nick Cave In DALZIELL, T. et WELBERRY, K. *Cultural Seeds: Essays on the Work of Nick Cave*, Farnham: Ashgate Publishing, Ltd., 2013. ISBN 978-1409493877.
- Společná deklarace katolické církve a Luterského světového svazu k učení o ospravedlnění In MACHULA, T. *Ospravedlnění a dědičný hřích v ekumenickém dialogu*, Praha: Krystal OP, 2000. ISBN 80-85929422.
- STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*, 2. vydání, Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1992. ISBN 80-71130583.
- THOMPSON, M. *Přehled etiky*, Praha: Portál, 2004. ISBN 80-71788066.

ABSTRAKT

Edl, Tomáš. *Etický koncept v literárním světě Nicka Cavea*. České Budějovice, 2014. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce Doc. Daniel Heider, Ph.D.

Klíčová slova: Nick Cave, umění, literatura, filosofie, teologie, člověk, jazyk, smrt, Bůh, Ježíš Kristus, tvůrčí imaginace, etika, moralita, mravnost, svědomí.

Bakalářská práce je filosofickou reflexí etických aspektů literárního světa Nicka Cavea. Především na základě teologických předpokladů patrných ze skutečností v tomto literárním světě autor představuje jednotný etický koncept, který není rozporný s jednáním postav v momentech morálních rozhodnutí. Klíčovou tezí této práce je, že obtíže při formulaci takového etického konceptu vyplývají z Caveova upřednostnění etické roviny morality a z odmítnutí etické roviny mravnosti v představeném konceptu. Autor navrhuje založení etického konceptu v tomto světě na jednotné povaze svědomí Caveových postav.

ABSTRACT

Ethical concept in Nick Cave's literary world

Key words: Nick Cave, art, literature, philosophy, theology, human, language, death, God, Jesus Christ, creative imagination, ethics, morality, morals, conscience.

The bachelor thesis is a philosophical reflection of ethical aspects of Nick Cave's literary world. Particularly from the theological point of view, the author of thesis considers a possibility of a coherent ethical concept formation of the Cave's literary world, which is not in a contradiction with behaviour of Cave's characters regarding the moments of moral decision-making. As a key argument for the uneasiness to form any coherent ethical concept, is considered to be Cave's preference of morality and refusing morals in the concept which is being presented. The author suggests the hypothesis of the unitary nature of conscience of Cave's characters as a possible ethical concept of the Cave's literary world.